

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Вижницький коледж прикладного мистецтва ім. В. Ю. Шкрібляка

ОСНОВИ ПРАВОЗНАВСТВА

методичні вказівки для самостійного опрацювання навчального матеріалу дисципліни
для студентів **підготовки першого (бакалаврського) рівня** на період карантину

Викладач
Круглюк О.І.

ЗМІСТ

1. Тема 1: Основи теорії держави і права
2. Тема 2: Основи конституційного права
3. Тема 3: Основи адміністративного права
4. Тема 4: Основи цивільного права
5. Тема 5: Основи сімейного права
6. Тема 6: Основи трудового права
7. Тема 7: Основи кримінального права
8. Список рекомендованої літератури

Основні рекомендації щодо самостійної роботи студентів.

Після опрацювання матеріалу потрібно зробити записи у вигляді конспекту, простих або розгорнутих тез; **ТЕСТИ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ З ПРАВОЗНАВСТВА**

Конспект - це коротка, стисла, послідовно викладена за текстом універсальна форма запису основного змісту прочитаного.

Тема 1: Основи теорії держави і права.

Студенти повинні знати: Основні положення про державу і право. Різницю між правовою та соціальною державою.
Взаємодію держави та особи.

Студенти повинні вміти: Давати загальну характеристику держави та права.

Контроль знань:

1. Причини виникнення держави і права.
2. Основні теорії походження держави.
3. Поняття правової держави
4. Ознаки правової держави.
5. Поняття та ознаки громадянського суспільства

Основні положення про державу і право.

Три великі поділи праці:

- 1) відокремлення скотарства від землеробства;
- 2) відокремлення ремесла від землеробства;
- 3) відокремлення торгівлі від виробництва.

Причини виникнення держави і права:

- 1) три великі поділи праці;
- 2) поява надлишкового продукту, приватної власності на засоби
- 3) виробництва і, як наслідок, майнової нерівності;
- 4) утворення суспільних економічних класів з протилежними інтересами, конфліктами між ними;
- 5) неспроможність суспільної влади первісного суспільства управляти ним за наявності класових суперечностей.

Причини виникнення права:

- 1) переростання первісних звичаїв, традицій в юридичні норми;
- 2) правотворча діяльність компетентних державних органів чи посадових осіб;
- 3) перетворення рішень судових органів щодо конкретних справ на загальну норму, що є обов'язковою для вирішення аналогічних справ (так званий прецедент).

Основні теорії походження держави:

- 1) теологічна (божественна);
- 2) патріархальна;
- 3) договірна;
- 4) насильницька;
- 5) психологічна;
- 6) расова;
- 7) органічна;
- 8) соціально-економічна (зокрема класова)

Громадянське суспільство — це спільність вільних, незалежних, рівноправних людей, кожному з яких держава забезпечує юридичні можливості бути власником, користуватися економічною свободою та надійним соціальним захистом, іншими правами та свободами, брати активну участь у політичному житті та в інших сферах життєдіяльності людини і громадянина.

Ознаками громадянського суспільства є:

- а) приватна власність, вільна праця, підприємництво;
- б) існування вільних політичних партій, громадських організацій, трудових колективів та інших об'єднань громадян на добровільній основі;
- в) багатоманітність виховання, освіти, науки, культури;
- г) наявність незалежної системи засобів масової інформації;
- г) вільний розвиток сім'ї як первинної основи співжиття людей;
- д) переважне регулювання поведінки людини з допомогою етичних норм і здійснення людиною своїх потреб та інтересів у решті сфер приватного та суспільного життя на засадах свободи, незалежності й недоторканності.

Ідеї про правову державу одержали свій розвиток ще з часів глибокої старовини. Ідею єдності влади і права, справедливих законів, панування права і законності розвивали ще такі стародавні мислителі як Солон, Платон, Арістотель. Великий внесок в розробку теорії про правову державу внесли І. Кант, Р. Гегель, Д. Локк. Серед російських державознавців популярності досягли А.С. Алексєєв, В.М. Гессен, Б.А. Кістяковській.

Теоретичні розробки дозволили юридичній науці сформулювати ознаки правової держави, або критерії, яким винне відповідати держава, що претендує називатися правовим.

В даний час прийнято виділяти чотири **основні ознаки правової держави:**

- 1) панування права в суспільному і політичному житті;
- 2) принцип розділення властей;
- 3) непорушність прав і свобод особи, їх гарантованість і реальність здійснення;
- 4) взаємна відповідальність держави і особи.

Правова держава – це найдемократичніша цивілізована держава, в якій панує закон, його верховенство, де особа знаходиться під надійним правовим захистом, де існує взаємна відповідальність особи і держави.

Панування права припускає правову організацію державної влади, тобто створення і формування всіх державних структур строго на основі законів; правовий характер законів, які за своїм змістом повинні бути справедливими, що приймаються, ґрунтуватися на природних, невід'ємних правах і свободах людини; зв'язаність держави ним же створеними законами; самообмеження держави законом, встановлення рамок для діяльності держави і його органів; верховенство конституційного закону в системі нормативних правових актів держави, пряма дія конституційних норм.

Принцип розділення властей припускає відносно самостійне існування і функціонування трьох гілок державної влади – законодавчої, виконавчої і судової, кожна з яких служить своєрідною протизагою іншій. Даний принцип означає, що всі суперечки і конфлікти між гілками влади дозволяються правовим шляхом.

Непорушність і гарантованість прав і свобод особи означає, що правова держава може вважатися такою лише у випадку, якщо воно встановлює, закріплює і реально забезпечує рівність всіх людей як суб'єктів правового спілкування, рівність всіх перед законом. Люди повинні володіти рівною правосуб'єктністю, рівними можливостями для досягнення будь-яких цілей, що не суперечать закону, або набуття яких-небудь прав. Крім того, держава повинна не тільки визнавати, але і гарантувати повний набір прав і свобод, що визнаються як природні права людини, тобто належать їй від природи, від народження. До числа таких прав відносяться: право на життя, на людську гідність, недоторканність особи, житла, свобода пересування, свобода совісті і ін. Держава також покликана захищати кожного від свавілля властей і посадовців.

Взаємна відповідальність особи і держави виявляється в тому, що в своїх взаємостосунках особа і держава виступають рівними партнерами і володіють взаємними правами і обов'язками. Держава має право не тільки вимагати від особи виконання встановлених законом обов'язків, але і саме несе перед особою певні обов'язки. Отже, особа може вимагати від держави реальності закріплених прав і свобод, захисту їх від порушень. Такі можливості надає судовий порядок оскарження дій і рішень, а також актів державних органів і посадовців, якими були порушені права і свободи громадян.

В числі названих ознак правової держави стрижньовою є ознака панування права. Без нього не можлива нормальна життєдіяльність суспільства.

Важливою умовою формування правової держави є висока правова культура суспільства, твердження в суспільстві верховенства загальнолюдських цінностей, клімату дотримання і підтримки демократичних традицій.

Втілення в життя ідей, принципів, функцій правової держави, побудова його в Україні, можливо тільки при реалізації ряду найважливіших умов, необхідних для існування правової держави. До їх числа входять економічні, політичні, а також державно-правові умови.

Правова держава є продуктом громадянського суспільства, його економічною основою є ринкова економіка, соціальною базою – громадяни-власники. Тому основною економічною умовою існування правової держави є створення в країні громадянського суспільства, ринкової економіки, заснованої на приватній власності, і виникнення, так званого, середнього класу – громадян-власників.

Основною політичною умовою існування правової держави є наявність в країні багатопартійної політичної системи. Важливим напрямом реалізації політичних умов

існування правової держави є становлення в Україні сильних політичних партій парламентського типу.

Державно-правові умови існування правової держави включають реформу органів державної влади і чинного законодавства.

Реформа державних органів повинна полягати в реалізації принципу розділення влади на законодавчу, виконавчу і судову, створенні надійного механізму заборон і протипаг, баланс з метою забезпечення верховенства права над державою.

Жодне завдання в галузі економіки, політики, культури не може бути вирішено без міцної правової бази, без опори на закон. Виключно важливу роль в існуванні правової держави має створення ефективно діючої судової влади, яка повинна бути основним засобом забезпечення верховенства права над державними органами, вирішення конфліктів між законодавчою і виконавчою владами, встановлення рівноваги між ними, забезпечення дотримання принципу правової держави. Це основне завдання Конституційного Суду. У зв'язку з переходом до ринкової економіки важливу роль грає вдосконалення державного, адміністративного, фінансового, господарського, цивільного і інших галузей законодавства і створення необхідних правових умов для підприємницької діяльності.

Висновок. *Правова держава є необхідною умовою вільного існування людей у демократичному суспільстві, заснованому на їх майновій і правовій суверенності і захищеності законом.*

Співвідношення і взаємодія держави та особи .

У теорії держави і права вивчається окрема людина, індивід, особистість, громадянин. При цьому розглядаються різноманітні відносини людини і держави. Індивід – це конкретна людина. Сукупність індивідів, об'єднаних природними зв'язками, утворює людське суспільство. Людина – це розумна істота, яка має волю, дар мислення, здатна виробляти знаряддя праці й може свідомо користуватися ними. У людини як індивіда розрізняють біологічні та соціальні якості.

Найхарактернішим зв'язком особи (людини) з державою є її громадянство як постійний політико-правовий зв'язок, що відображається в їхніх взаємних правах і обов'язках.

Особа виступає як суб'єкт права. У правовій системі суспільства її місце і роль характеризуються через правовий статус: правові норми, правосуб'єктність, права, свободи й обов'язки, інтереси, громадянство, юридична відповідальність, правові принципи, правовідносини.

Держава і особа тісно взаємозв'язані. Держава визнає людину, її життя, недоторканість, честь і гідність найвищою соціальною цінністю. Головний обов'язок держави – забезпечення людині відповідних умов для здійснення прав і свобод, виконання обов'язків. За допомогою права, передусім конституційного, держава закріплює відповідний правовий статус людини і громадянина, забезпечує кожній особі однакові можливості в користуванні суб'єктивними правами і виконанні обов'язків.

Тема 2: Основи конституційного права.

Контроль знань:

1. Історичні передумови розвитку конституційного процесу в Україні.

2. Основні характеристики Конституції України як Основного Закону держави:

- а) поняття і функції конституції;
- б) класифікація і порядок ухвалення конституцій;
- в) порядок внесення змін і доповнень до конституції, її форма;
- г) державні символи України: минуле й сьогодення.

3. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина.

4. Конституційне регулювання виборів та референдуму як форм представницької та безпосередньої демократії.

5. Конституційно-правові основи організації державної влади України.

6. Територіальний устрій України.

Президент України.

Президент України є главою держави. Глава держави – це особа, яка формально займає найвищу сходинку в державній ієрархії і здійснює верховне представництво держави у внутрішньо- та зовнішньополітичних відносинах.

Конституційний статус Президента країни визначається ст. 101-112 розділу V Конституції України. Як глава держави він виступає гарантом:

- 1) державного суверенітету;
- 2) територіальної цілісності України;
- 3) додержання Конституції України;
- 4) прав і свобод людини і громадянина.

Президент України обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого прав шляхом таємного голосування строком на п'ять років.

Основними внутрішньодержавними повноваженнями Президента України є:

- 1) призначає всеукраїнський референдум щодо змін Конституції України відповідно до статті 156 цієї Конституції, проголошує всеукраїнський референдум за народною ініціативою;
- 2) призначає позачергові вибори Верховної Ради України у строки, встановлені Конституцією;
- 3) припиняє повноваження Верховної Ради України, якщо протягом тридцяти днів однієї чергової сесії пленарне засідання не можуть розпочатися;
- 4) призначає за згодою Верховної Ради України Прем'єр-міністра України; припиняє повноваження Прем'єр-міністра України та приймає рішення до його відставки;
- 5) призначає за поданням Прем'єр-міністра членів Кабінету Міністрів України, керівників інших центральних органів виконавчої влади, а також голів місцевих державних адміністрацій і припиняє їхні повноваження на цих посадах;
- 6) призначає за згодою Верховної Ради України на посаду Генерального прокурора України та звільняє його з посади;
- 7) призначає половину складу Ради Національного банку України;
- 8) призначає половину складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення;
- 9) призначає на посади і звільняє з посад за згодою Верховної Ради України Голову Антимонопольного комітету України, Голову Фонду державного майна України, Голову Державного комітету інформаційної політики телебачення і радіомовлення України;

- 10) є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України, призначає на посади і звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань, здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави;
- 11) очолює Раду Національної безпеки та оборони;
- 12) вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та приймає рішення про використання Збройних Сил України у разі збройної агресії проти України;
- 13) призначає третину складу Конституційного Суду України;
- 14) нагороджує державними нагородами, встановлює президентські відзнаки та нагороджує ними;
- 15) приймає рішення про прийняття до громадянства України та припинення громадянства України, про надання притулку в Україні;
- 16) здійснює помилування;
- 17) підписує закони, прийняті Верховною Радою України.

Основні зовнішньополітичні повноваження Президента:

- 1) представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України;
- 2) приймає рішення про визнання іноземних держав;
- 3) призначає та звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях; приймає вірчі і відкличні грамоти дипломатичних представництв іноземних держав.

Згідно з ч. 2 ст. 106 Конституції України Президент видає акти у формі указів і розпоряджень, які є обов'язковими до виконання на території України:

- 1) указ – це правовий акт глави держави, який видається з найбільш важливих питань, віднесених до його компетенції. Указами оформляються акти, які розраховані на постійну або багаторазову дію, рішення Президента України щодо призначення та звільнення з посад керівників відповідних державних органів, установ, організацій, скасування актів Кабінету Міністрів України тощо;
- 2) розпорядження – ненормативний акт глави держави, який носить індивідуальний організаційний характер.

Для здійснення повноважень глави держави Президент утворює консультативні, дорадчі чи інші органи й служби, які називаються Секретаріатом Президента.

Координаційним органом з питань національної безпеки та оборони при Президентові України є Рада Національної безпеки і оборони України (РНБО). Діяльність Ради регулюється Конституцією України і Законом „Про Раду національної безпеки та оборони” від 28 червня 1996 року.

Головою РНБО є Президент України. Він формує персональний склад. Членами РНБО можуть бути керівники інших центральних органів виконавчої влади. У засіданнях РНБО може брати участь Голова Верховної Ради України.

Повноваження Президента України можуть припинитися достроково у таких випадках:

- 1) якщо задоволена ним особисто заява про відставку на засіданні Верховної Ради України (ст. 109 Конституції України);

2) при неможливості виконання своїх повноважень за станом здоров'я (таке рішення приймає конституційна більшість Верховної Ради на підставі письмового подання Верховного Суду і на основі медичного висновку).

Імпічмент – це особлива процедура обвинувачення вищих посадових осіб держави у вчиненні злочинів та службових порушень.

Підставою для порушення питання про імпічмент Президента і для його усунення з посади є вчинення ним державної зради або іншого злочину.

Верховна рада України.

Важливою ознакою будь-якої держави є наявність системи органів державної влади, через діяльність яких здійснюється захист її інтересів.

Орган державної влади – це юридично оформлена, організаційно і господарчо відокремлена частина єдиного державного апарату України.

Ознаки органу державної влади:

- 1) наявність державно-владних повноважень;
- 2) його заснування обумовлено необхідністю здійснення завдань і функцій держави;
- 3) завжди має статутно-правовий характер;
- 4) являє собою колектив людей - громадян України, які мають спеціальний статус державних службовців.

Конститування Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади не означає, що закони України можуть прийматися лише цим органом. Законодавча влада може здійснюватися Народом України не тільки через своїх представників у Верховній Раді, а й безпосередньо – шляхом всеукраїнського референдуму.

Органами виконавчої влади в Україні є Кабінет Міністрів України, міністерства і відомства, місцеві державні адміністрації в областях, районах, містах Києві й Севастополі.

Судові органи виконавчої влади – суди загальної юрисдикції (ст.25 Конституції України) й Конституційний Суд України (ст.147 Конституції України).

Особливе місце в системі органів державної влади України посідає Президент України, який здійснює функції глави держави, бере участь у формуванні інших гілок влади і взаємодіє з ними.

Ці повноваження Президента України є необхідними елементами „системи стримування та противаг”, яка забезпечує необхідний баланс влад і передбачає відповідні контрольні повноваження і по відношенню до Президента України з боку Верховної Ради України.

В особливу групу органів державної влади, які безпосередньо не входять (як і Президент України) до законодавчої, виконавчої чи судової гілок влади, виділяють Прокуратуру України, головним завданням якої є нагляд за дотриманням законів.

Верховна Рада України – загальнонаціональний постійно діючий однопалатний (монокамерний) парламент.

Ознаки Верховної Ради України:

- 1) є єдиним органом законодавчої влади;
- 2) діє в системі колективного прийняття рішень;
- 3) здійснює свою діяльність згідно з належними їй правилами, а не в силу яких-небудь розпоряджень, наданих їй ким-небудь іншим;
- 4) формується на виборних засадах – шляхом вільних виборів;

5) це орган загальної компетенції, він бере участь в реалізації практично всіх функцій держави.

Верховна Рада України складається з 450 народних депутатів України, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на 4 роки.

Народним депутатом України може бути громадянин України, який на день виборів досяг 21 року, має право голосу і проживає на території України протягом останніх п'яти років.

Народний депутат України – повноважний представник українського народу у Верховній Раді України, обраний відповідно до закону, здійснює свої повноваження на постійній основі.

Відповідно до Конституції України, Верховна Рада може здійснювати свої повноваження лише тоді, коли до неї обрано не менше двох третин від її конституційного складу (тобто, не менше 300 народних депутатів).

Верховна Рада України виконує низку функцій і наділена для цього відповідними повноваженнями. Основні функції Верховної Ради України:

- 1) представницька (політична);
- 2) законодавча;
- 3) установча;
- 4) контрольна.

Основними повноваженнями Верховної Ради України є:

- 1) внесення змін і порядку, передбачених розділом XIII Конституції;
- 2) призначення всеукраїнського референдуму;
- 3) прийняття законів;
- 4) затвердження Державного бюджету України та внесення змін до нього;
- 5) визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики;
- 6) затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля;
- 7) призначення виборів Президента України у строки, передбачені Конституцією України;
- 8) заслуховування щорічних і позачергових послань Президента України про внутрішнє і зовнішнє становище України.

Структура Верховної Ради передбачає:

- 1) керівництво Верховною Радою (голова Верховної Ради, його перший заступник і заступник);
- 2) комітети – ведуть законопроектну роботу і здійснюють попередній розгляд та підготовку питань, які належать до повноважень Верховної Ради;
- 3) тимчасові спеціальні комісії – готують і попередньо розглядають питання, що входять до повноважень Верховної Ради, але мають тимчасовий характер, або не є предметом розгляду в уже існуючих комітетах;
- 4) тимчасові слідчі комісії – створюються для проведення розслідувань з питань, що становлять суспільний інтерес. Їх значення не є обов'язковими для судових та правоохоронних органів;
- 5) депутатські фракції і групи – формуються на підставі партійної належності депутатів у складі 14 депутатів.

Рахункова Палата Верховної Ради України складається з Голови, першого заступника, головних контролерів і секретаря. Голова і члени Рахункової Палати призначаються Верховною Радою на 7 років. Основні завдання Рахункової Палати – організація і здійснення контролю від імені Верховної Ради за використанням коштів Державного бюджету України (ст.98).

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини здійснює парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини і громадянина України.

Апарат Верховної Ради України забезпечує організаційне, правове, технічне, інформаційне, методичне та інше обслуговування діяльності українського парламенту та його органів, народних депутатів України.

Порядок роботи Верховної Ради України, її посадових осіб, органів і апарату визначається Конституцією України, Регламентом Верховної Ради, Законами „Про комітети Верховної Ради” від 4 квітня 1995 року і „Про статус народного депутата” від 17 листопада 1992 року в редакції Закону від 22 березня 2001 року.

Етапи законодавчого процесу:

- 1) виявлення законодавчої ініціативи;
- 2) обговорення законопроектів;
- 3) прийняття законів;
- 4) опублікування законів.

Право законодавчої ініціативи у Верховній Раді належить:

- 1) Президенту України;
- 2) Кабінету Міністрів України;
- 3) Національному банку України (ст.93).

Президент України протягом п'ятнадцяти днів після отримання закону підписує його, беручи до виконання, і офіційно оприлюднює його або повертає закон зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду.

Кабінет Міністрів України.

Вищим органом у системі органів виконавчої влади в Україні є Кабінет Міністрів України. Він очолює систему органів виконавчої влади і здійснює виконавчу владу, спрямовує, координує діяльність цих органів, усуває виявлені порушення.

Функції уряду:

- 1) виконавча функція полягає в тому, що уряд через свою систему виконавчих органів безпосередньо виконує нормативні приписи та інші акти законодавчої влади;
- 2) розпорядча функція характеризується тим, що для виконання актів законодавчої влади уряд від свого імені видає постанови, дає відповідні розпорядження.

За Конституцією України до повноважень Кабінету Міністрів належать:

- 1) забезпечення державного суверенітету та економічної самостійності України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції України, законів та інших нормативних актів;
- 2) вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина;
- 3) забезпечення проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики, політики у сферах: праці й зайнятості населення, соціального захисту,

освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування;

- 4) розробка і здійснення загальнодержавної програми економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку країни;
- 5) забезпечення рівних умов розвитку всіх форм власності;
- 6) здійснення управління об'єктами державної власності відповідно до закону;
- 7) розробка проекту закону про Державний бюджет України і забезпечення виконання цього Закону та подача Верховній Раді звіту про його виконання;
- 8) здійснення заходів щодо забезпечення оборонної здатності та національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю;
- 9) організація зовнішньої діяльності та митної справи;
- 10) спрямування і координація роботи міністрів, інших органів виконавчої влади.

Згідно з Указом Президента України від 15 грудня 1999 року до системи центральних органів виконавчої влади України входять:

- 1) міністерства;
- 2) державні комітети (державні служби);
- 3) центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Керівництво міністерством здійснює міністр. Він керує діяльністю інших органів виконавчої влади з питань, віднесених до його відання.

Діяльність державного комітету спрямовує і координує Прем'єр-міністр України або один з віце-прем'єрів чи міністрів.

До центральних органів влади України зі спеціальним статусом належать:

- 1) Антимонопольний комітет України;
- 2) Державна податкова адміністрація України;
- 3) Державна митна служба України;
- 4) Державний комітет України з питань регулювання політики та підприємництва;
- 5) Національна комісія з регулювання електроенергетики України;
- 6) Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
- 7) Державний департамент України з питань виконання покарань;
- 8) Фонд державного майна України;
- 9) Служба безпеки України;
- 10) Управління державної охорони України;
- 11) Головне управління державної служби України.

Наступною ланкою виконавчої вертикалі є місцеві органи виконавчої влади (ст.118 Конституції України). Відповідно до Конституції України та Закону України „Про місцеві державні адміністрації” від 9 квітня 1999 року виконавчу владу в областях, районах, районах Автономної Республіки Крим, у містах Києві й Севастополі здійснюють місцеві державні адміністрації. Особливості виконавчої влади у містах Києві й Севастополі визначаються окремими законами України.

Місцеві державні адміністрації на відповідній території забезпечують:

- 1) виконання Конституції і законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади;
- 2) законність і правопорядок, додержання прав і свобод громадян;
- 3) виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, програм охорони довкілля, а в містах компактного проживання

корінних народів і національних меншин – також програм їх національно-культурного розвитку;

- 4) підготовку й виконання відповідних обласних і районних бюджетів;
- 5) звіт про виконання відповідних бюджетів і програм;
- 6) взаємодію з органами місцевого самоврядування;
- 7) реалізацію інших наданих державою, а також делегованих відповідними радами повноважень.

Конституційний суд України.

Конституційний Суд України – єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні. Конституційний Суд України є юридичною особою, має печатку із зображенням державного герба України та своїм найменуванням.

Правовий статус Конституційного Суду України визначається статтями 147-153 Конституції України і Законом України „Про Конституційний Суд України” від 16 жовтня 1996 року.

Конституційний Суд України складається з вісімнадцяти суддів. По шість суддів до складу Конституційного Суду призначають Президент України, Верховна Рада України і з’їзд суддів України. Суддею Конституційного Суду України може бути громадянин України, який на день призначення:

- 1) досяг 40 річного віку;
- 2) має вищу юридичну освіту;
- 3) має стаж роботи за фахом не менше 10 років;
- 4) проживає в Україні протягом 20 останніх років;
- 5) володіє державною мовою.

Призначеною на посаду судді вважається особа, про призначення якої видано Указ Президента України, скріплений підписами Прем’єр-міністр України і Міністра юстиції України, а вступає на посаду з дня складання ним присяги судді на засіданні Верховної Ради України не пізніше як через місяць після призначення суддею. Суддя Конституційного Суду призначається строком на дев’ять років без права бути призначеним повторно. Суддя Конституційного Суду має наукового консультанта і помічника, які є державними службовцями.

Основні принципи діяльності Конституційного Суду України:

- 1) верховенство права;
- 2) незалежність;
- 3) колегіальність;
- 4) рівноправність суддів;
- 5) гласність;
- 6) повний і всебічний розгляд справ;
- 7) обґрунтованість прийнятих рішень.

Голова Конституційного Суду обирається на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду із складу суддів шляхом таємного голосування на один трирічний термін. Кандидат вважається обраним, якщо за нього проголосувала більш як половина суддів Конституційного Суду. Голова Конституційного Суду має двох заступників. Конституційний Суд знаходиться у місті Києві.

Конституційний Суд України приймає рішення і дає висновок у справах щодо:

- 1) конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- 2) відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;
- 3) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту;
- 4) офіційного тлумачення Конституції і законів України.

Формами звернення до Конституційного Суду є:

- 1) конституційне подання;
- 2) конституційне звернення.

Конституційне подання – це письмове клопотання до Конституційного Суду про визнання правового акта (його окремих) положень неконституційними, про визначення конституційності міжнародного договору або про необхідність офіційного тлумачення Конституції України і законів України про дачу висновку щодо додержання конституційної продукції розслідування і розгляду справи про усунення Президента України в порядку імпічменту.

Право на конституційне подання мають:

- 1) Президент України;
- 2) не менш ніж 45 народних депутатів;
- 3) Верховний Суд України;
- 4) Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
- 5) Верховна Рада Автономної Республіки Крим;
- 6) Верховна Рада України з приводу процедури імпічменту;
- 7) інші органи державної влади та місцевого самоврядування.

Конституційне звернення – це письмове клопотання до Конституційного Суду України про необхідність офіційного тлумачення Конституції України і Законів України з метою забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав юридичної особи.

Право на конституційне звернення мають громадяни України, іноземці, особи без громадянства та юридичні особи.

Строки Конституційного провадження:

- 1) у справах за конституційним поданням – не більше трьох місяців. У разі визнання Конституційного Суду України подання невідкладним, не довше одного місяця;
- 2) у справах за конституційними зверненнями – не більше шести місяців.

Конституційний Суд України дає висновки у справах з питань:

- 1) офіційного тлумачення Конституції України та законів України ;
- 2) про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;
- 3) щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту.

Тема 3: Основи адміністративного права.

1. Поняття адміністративного права України.
2. Поняття адміністративного правопорушення.
3. Види адміністративних стягнень.
4. Органи, що уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення.

Органи виконавчої влади, їх система.

Важливе місце в системі суб'єктів, що вирішують справи, відведене органам і посадовим особам, які уповноважені розглядами справи про адміністративні правопорушення. Система таких органів визначена третім розділом КУпАП. У ст. 213 КУпАП закріплюється, що справи про адміністративні правопорушення розглядають:

- 1) адміністративні комісії при районних державних адміністраціях і виконавчих комітетах, міських, районних у містах, селищних і сільських рад. Вони вирішують всі справи про адміністративні правопорушення за винятком тих, які належать до компетенції інших органів;
- 2) виконавчі комітети селищних і сільських рад уповноважені розглядати справи про порушення громадського порядку, правил торгівлі та інші аналогічні порушення;
- 3) місцеві суди (судді) розглядають справи про адміністративні правопорушення, віднесені до їх компетенції Кодексом. Судді одноособово розглядають справи про дрібне хуліганство, порушення правил адміністративного нагляду;
- 4) органи внутрішніх справ (ОВС), органи державних інспекцій та інші уповноважені органи (їхні посадові особи) розглядають справи, віднесені до їх компетенції законодавством.

Державні службовці. Правовий статус.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державну службу», державна служба в Україні - це професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів. Ці особи є державними службовцями і мають відповідні службові повноваження.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про державну службу», право на державну службу мають громадяни України незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової і національної приналежності, статі, політичних поглядів, релігійних переконань, місця проживання, які одержали відповідну освіту і професійну підготовку та пройшли у встановленому порядку конкурсний відбір, або за іншою процедурою, передбаченою Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про державну службу», правовий статус Президента України, Голови Верховної Ради України та його заступників, голів постійних комісій Верховної Ради України та їх заступників, народних депутатів України, Прем'єр-міністра України, членів Кабінету Міністрів України, Голови та членів Конституційного Суду України, Голови та суддів Верховного Суду України, Голови та суддів вищого спеціалізованого суду України, Генерального прокурора України та його заступників регулюється Конституцією та спеціальними законами України.

Регулювання правового становища державних службовців, що працюють в апараті органів прокуратури, судів, дипломатичної служби, митного контролю, служби безпеки, внутрішніх справ та інших, здійснюється відповідно до цього Закону, якщо інше не передбачено законами України.

Основними обов'язками державних службовців відповідно до ст. 10 Закону України «Про державну службу» є: додержання Конституції України та інших актів законодавства України; забезпечення ефективної роботи та виконання завдань державних органів відповідно до їх компетенції; недопущення порушень прав і свобод людини та громадянина; безпосереднє виконання покладених на них службових обов'язків, своєчасне і точне виконання рішень державних органів чи посадових осіб, розпоряджень і вказівок своїх керівників; збереження державної таємниці, інформації про громадян, що стала їм відома під час виконання обов'язків державної служби, а також іншої інформації, яка згідно з законодавством не підлягає розголошенню; постійне вдосконалення організації своєї роботи і підвищення професійної кваліфікації; сумлінне виконання своїх службових обов'язків, ініціатива і творчість в роботі.

Державний службовець повинен діяти в межах своїх повноважень. У разі одержання доручення, яке суперечить чинному законодавству, державний службовець зобов'язаний невідкладно в письмовій формі доповісти про це посадовій особі, яка дала доручення, а у разі наполягання на його виконанні - повідомити вищу за посадою особу.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про державну службу», державні службовці мають наступні права: користуватися правами і свободами, які гарантуються громадянам України Конституцією і законами України; брати участь у розгляді питань і прийнятті в межах своїх повноважень рішень; одержувати від державних органів, підприємств, установ і організацій, органів місцевого та регіонального самоврядування необхідну інформацію з питань, що належать до їх компетенції; на повагу особистої гідності, справедливе і шанобливе ставлення до себе з боку керівників, співробітників і громадян; вимагати затвердження керівником чітко визначеного обсягу службових повноважень за посадою службовця; на оплату праці залежно від посади, яку він займає, рангу, який йому присвоюється, якості, досвіду та стажу роботи; безперешкодно ознайомлюватись з матеріалами, що стосуються проходження ним державної служби, в необхідних випадках давати особисті пояснення; на просування по службі з урахуванням кваліфікації та здібностей, сумлінного виконання своїх службових обов'язків, участь у конкурсах на заміщення посад більш високої категорії; вимагати службового розслідування з метою зняття безпідставних, на думку службовця, звинувачень або підозри; на здорові, безпечні та належні для високопродуктивної роботи умови праці; на соціальний і правовий захист відповідно до його статусу; захищати свої законні права та інтереси у вищестоящих державних органах та у судовому порядку.

Конкретні обов'язки та права державних службовців визначаються на основі типових кваліфікаційних характеристик і відображаються у посадових положеннях та

інструкціях, що затверджуються керівниками відповідних державних органів у межах закону та їх компетенції.

Накладення адміністративних стягнень.

Адміністративне стягнення — це захід відповідальності, що застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративний проступок, а також попередження вчинення нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами.

Види адміністративних стягнень закріплені в Кодексі України про адміністративні правопорушення. До них належать:

- 1) попередження — письмове або в іншій формі офіційне застереження уповноваженою посадовою особою;
- 2) штраф — майнове стягнення, або вилучення у порушника певної грошової суми на користь держави;
- 3) оплатне вилучення предмета, який був засобом вчинення чи безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення;
- 4) конфіскація предмета, що був знаряддям вчинення чи безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення ;
- 5) позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину, на строк до трьох років за грубе чи систематичне порушення порядку користування цим правом (стосується тільки права керувати транспортними засобами та права полювання);
- 6) виправні роботи призначаються на строк до двох місяців з відбуванням їх за місцем постійної роботи особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, з утриманням до 20% її заробітку у власність держави. Виправні роботи призначаються районним (міським) народним судом (народним суддею);
- 7) адміністративний арешт встановлюється і застосовується тільки у виключних випадках за окремі види адміністративних правопорушень на строк до 15 діб. Адміністративний арешт призначається районним (міським) судом (суддею).

Тема 4: Основи цивільного права.

1. Поняття, предмет і джерела цивільного права.
2. Поняття цивільних правовідносин, їх елементи і види.
3. Суб'єкти й об'єкти цивільного права.
4. Поняття, види і форми угод.
5. Поняття представництва. (Доручення) Довіреність, її види і форми.
6. Стороки і сторони в цивільному праві. Позовна давність.

Право власності. Zobов'язальне право

1. Поняття власності і права власності.
2. Загальна характеристика права власності.
3. Поняття захисту права власності.
4. Поняття і види договорів.
5. Зміст договорів.
6. Окремі види zobов'язань.
7. Zobов'язання, що виникають внаслідок заподіяння шкоди.

Спадкове право

1. Поняття спадкового права.
2. Спадкоємство за законом.
3. Спадкоємство за заповітом.

4. Прийняття, оформлення й охорона спадщини

Право інтелектуальної власності.

За Конституцією України (ст.54) кожний громадянин має право на результати інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може використовувати або поширювати зазначені результати без згоди їх власника, лише за винятками, встановленими законами.

Право інтелектуальної власності — це право особи на результати інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений Цивільним кодексом України .

До об'єктів права інтелектуальної власності належать:

- 1) літературні й художні твори;
- 2) комп'ютерні програми;
- 3) компіляції даних (бази даних);
- 4) виконання;
- 5) фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення;
- 6) наукові відкриття;
- 7) винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
- 8) компоновання (топографії) інтегральних мікросхем;
- 9) раціоналізаторські пропозиції, сорти рослин, породи тварин;
- 10) комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення;
- 11) комерційні таємниці.

Суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до Цивільного Кодексу, іншого закону чи договору.

Особистими немайними правами інтелектуальної власності є:

- 1) право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) право перешкоджати будь-якому посяганню на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності;
- 3) інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Майновими правами інтелектуальної власності є:

- 1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Правочини.

Правочином визнається дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав чи обов'язків. Правочин — завжди волевиявлення, вольовий акт, оскільки особа має намір досягти певних юридичних результатів. Воля і волевиявлення повинні відповідати одне одному. Правочин — це дія, спрямована на

досягнення певного юридичного результату. Особа прагне досягти цього результату. Правочин — завжди дія, яка вчиняється громадянами та організаціями як суб'єктами цивільного права.

Правочин — це завжди правомірна дія, тобто вона відповідає вимогам закону щодо форми, суб'єктного складу, змісту .

Правочини можуть бути односторонніми і дво- чи багатосторонніми (договори). Одностороннім правочином є дія однієї сторони, яка може бути представлена однією або кількома особами. Односторонній правочин створює обов'язки лише для особи, яка його вчинила. Дво- чи багатостороннім правочином є погоджена дія двох або більше сторін.

До загальних вимог до правочину належать:

- 1) зміст правочину не може суперечити Цивільному кодексу України, іншим актам цивільного законодавства, а також моральним засадам суспільства;
- 2) учасники правочину повинні мати необхідний обсяг цивільної дієздатності;
- 3) волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі;
- 4) правочин має вчинятися у формі, встановленій законом;
- 5) правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним;
- 6) правочин, що вчиняється батьками, не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей.

Правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним.

Недійсні правочини, залежно від того, який елемент їх фактичного складу є дефектним, можна поділити на певні групи, а саме на правочини з вадами суб'єктного складу, правочини з вадами волі, правочини з вадами форми, правочини з вадами змісту.

Фіктивний правочин — це правочин, вчинений лише про людське око, без наміру створити юридичні наслідки. Такий правочин визнається недійсним незалежно від мети його укладення.

Удаваний правочин — це правочин, укладений з метою приховання іншого правочину. В такому правочині також відсутня основа — учасники прагнуть досягти зовсім іншої мети, ніж це впливає з правочину. Встановивши це, суд визнає удаваний правочин недійсним, а дійсним буде визнано той правочин, який сторони дійсно мали на увазі. У разі, коли такий правочин суперечить закону суд постановляє рішення про визнання його недійсним.

Нікчемними (абсолютно недійсними) правочинами визнаються такі правочини, недійсність яких прямо встановлена законом. Якщо недійсність правочину прямо не впливає із закону, але один з учасників або інша зацікавлена особа заперечує його дійсність, то такий правочин може бути визнаний судом недійсним (оспорюваний правочин).

Основи спадкового права.

Спадкуванням є перехід прав і обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). Спадкування здійснюється за заповітом або за законом.

До складу спадщини входять усі права і обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті.

Спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою. Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою. Якщо протягом однієї доби померли особи, які могли б спадкувати одна після одної, спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з них. Якщо кілька осіб, які могли б спадкувати одна після одної, померли під час спільної для них небезпеки (стихійного лиха, аварії, катастрофи тощо), припускається, що вони померли одночасно. У цьому разі спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з цих осіб.

Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця. Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна — місцезнаходження основної частини рухомого майна.

Спадкоємцями за заповітом і за законом можуть бути фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини, а також особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини. Спадкоємцями за заповітом можуть бути юридичні особи та інші учасники цивільних відносин.

Право на спадкування мають особи, визначені у заповіті. У разі відсутності заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від її прийняття спадкоємцями за заповітом, а також у разі неохоплення заповітом усієї спадщини право на спадкування за законом одержують право на спадкування по чергово. Кожна наступна черга спадкоємців за законом одержує право на спадкування у разі відсутності спадкоємців попередньої черги, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини або відмови від її прийняття:

- 1) у першу чергу право на спадкування за законом мають діти спадкодавця, в тому числі зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті, той з подружжя, який його пережив, і батьки;
- 2) у другу чергу право на спадкування за законом мають рідні брати й сестри спадкодавця, його баба і дід як з боку батька, так і з боку матері;
- 3) у третю чергу право на спадкування за законом мають рідні дядько і тітка спадкодавця;
- 4) у четверту чергу право на спадкування за законом мають особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менше п'яти років до часу відкриття спадщини;
- 5) у п'яту чергу право на спадкування за законом мають інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно, причому родичі ближчого ступеня споріднення усувають від права спадкування родичів подальшого ступеня споріднення.

Ступінь споріднення визначається за числом народжень, що віддаляють родича від спадкодавця. Народження самого спадкодавця не входить до цього числа.

Заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. Право на заповіт має фізична особа з повною цивільною дієздатністю. Право на заповіт здійснюється особисто. Вчинення заповіту через представника не допускається. Заповідач може призначити своїми спадкоємцями одну або кілька фізичних осіб, незалежно від наявності у нього з цими особами сімейних, родинних відносин, а також інших учасників цивільних відносин.

Для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини. Якщо протягом шести місяців з часу відкриття спадщини відказоодержувач не відмовився від заповідального відказу, вважається, що він його прийняв.

У разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття суд визнає спадщину відумерлою за заявою відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини. Заява про визнання спадщини відумерлою подається після одного року з часу відкриття спадщини. Спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини.

Зобов'язальне право.

Зобов'язання — це правовідносини, в силу яких одна особа (боржник) зобов'язана вчинити на користь іншої особи (кредитора) певну дію — передати майно, отримати гроші тощо або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Об'єктом зобов'язальних відносин є конкретні блага, заради яких між суб'єктами виникають юридичні зв'язки.

Підстави виникнення зобов'язань — це певні юридичні факти або їх сукупність, з настанням яких правові норми пов'язують виникнення зобов'язальних відносин між кредитором і боржником. Зобов'язання виникають:

- 1) з договорів та інших правочинів (у тому числі з двосторонніх чи багатосторонніх договорів), передбачених законом, а також з правочинів, хоч і не передбачених законом, але які йому не суперечать;
- 2) у результаті відкриттів, винаходів, раціоналізаторських пропозицій, створення творів науки, літератури та мистецтва та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності;
- 3) внаслідок завдання майнової (матеріальної) та моральної шкоди іншій особі;
- 4) внаслідок інших юридичних фактів.

Значна більшість зобов'язань є договірними. Крім того, зобов'язання можуть виникати з договорів, які хоч і не передбачені чинним законодавством, але не суперечать йому. Це досить актуально в наш час, коли законодавець не встигає законодавчо врегульовувати всі відносини, які виникають у товарно-економічній сфері.

Виконання зобов'язань — це здійснення його сторонами покладених на них прав і обов'язків, що складають його зміст, належним чином відповідно до умов договору чи закону, а за відсутності умов та вимог — відповідно до звичаїв ділового обороту чи вимог, що звичайно ставляться.

Належне виконання зобов'язання полягає в точному й своєчасному виконанні сторонами договору всіх зобов'язань відповідно до умов угоди та вимог закону, а при відсутності таких вказівок — відповідно до вимог, що звичайно ставляться.

Спосіб виконання зобов'язання — це порядок виконання, визначений нормативними актами чи договором.

Для належного виконання зобов'язання існують також певні засоби стимулювання боржника. Такими засобами є відшкодування збитків, а також інші способи забезпечення виконання зобов'язання. Такими способами є неустойка (штраф, пеня),

застава, порука, завдаток, гарантія, притримання. Вони забезпечуються законом чи договором і є додатковими до договору.

Неустойкою (штрафом, пенею) визнається визначена законом чи договором сума, яку боржник повинен передати кредитору в разі невиконання чи неналежного виконання зобов'язання. Штрафом є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання. Пенею є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного зобов'язання за кожен день прострочення виконання. Право на неустойку виникає незалежно від наявності в кредитора збитків, завданих невиконанням або неналежним виконанням зобов'язання.

Договір — це домовленість двох чи більше осіб, спрямована на встановлення, зміну чи припинення цивільних прав і обов'язків. Під ним також розуміють взаємне погодження волі двох або більше сторін, спрямоване на досягнення передбачуваного договором юридичного результату.

Змістом договору є право і обов'язки сторін, які визначаються в умовах договору. Договір вважається укладеним, якщо між сторонами досягнута згода за всіма істотними умовами.

Істотними є умови:

- 1) щодо предмета договору;
- 2) які мають обов'язковий характер внаслідок закону;
- 3) суттєві для цього виду договорів;
- 4) вносяться додатково за заявою однієї із сторін.

За договором купівлі-продажу одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму.

Предметом договору купівлі-продажу може бути товар, який є у продавця на момент укладення договору або буде створений (придбаний, набутий) продавцем у майбутньому. Предметом договору купівлі-продажу можуть бути й майнові права. До договору купівлі-продажу майнових прав застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, якщо інше не впливає із змісту або характеру цих прав. Предметом договору купівлі-продажу може бути право вимоги, якщо вимога не має особистого характеру. До договору купівлі-продажу права вимоги застосовуються положення про відступлення права вимоги, якщо інше не встановлено договором або законом.

Право продажу товару, крім випадків примусового продажу та інших випадків, встановлених законом, належить власникові товару. Якщо продавець товару не є його власником, покупець убуває право власності тільки у випадку, якщо власник не має права вимагати його повернення.

Продавець зобов'язаний попередити покупця про всі права – третіх осіб на товар, що продається (права наймача, право застави, право довічного користування тощо). У разі невиконання цієї вимоги покупець має право вимагати зниження ціни або розірвання договору купівлі-продажу, якщо він не знав і не міг знати про права третіх осіб на товар. У разі вилучення за рішенням суду товару в покупця на користь третьої особи на підставах, що виникли до продажу товару, продавець має відшкодувати покупцеві завдані йому збитки, якщо покупець не знав або не міг знати про наявність цих підстав.

Продавець зобов'язаний передати покупцеві товар, визначений договором купівлі-продажу. Продавець повинен одночасно з товаром передати покупцеві його

приналежності й документи (технічний паспорт, сертифікат якості тощо), що стосуються товару й підлягають передачі разом з товаром відповідно до договору або актів цивільного законодавства.

Товар вважається наданим у розпорядження покупця, якщо у строк, встановлений договором, він готовий до передачі покупцеві в належному місці і покупець поінформований про це. Готовий до передання товар повинен бути відповідним чином ідентифікований для цілей цього договору, зокрема шляхом маркування.

Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження товару переходить до покупця з моменту передачі йому товару, якщо інше не встановлено договором або законом.

Продавець повинен передати покупцеві товар, якість якого відповідає умовам договору купівлі-продажу.

Почупець, якому переданий товар неналежної якості, має право, незалежно від можливості використання товару за призначенням, вимагати від продавця за своїм вибором:

- 1) пропорційного зменшення ціни;
- 2) безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк;
- 3) відшкодування витрат на усунення недоліків товару.

За договором найму (оренди) наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно у користування за плату на певний строк.

Предметом договору найму може бути річ, яка визначена індивідуальними ознаками і яка зберігає свій первісний вигляд при неодноразовому використанні (неспоживна річ). Предметом договору найму можуть бути також майнові права.

За користування майном з наймача справляється плата, розмір якої встановлюється договором найму.

Договір найму укладається на обумовлений строк. Якщо строк найму не встановлений, договір найму вважається укладеним на невизначений строк.

Наймодавець зобов'язаний передати наймачеві майно у користування негайно або у строк, встановлений договором найму. Наймач зобов'язаний у присутності наймодавця перевірити справність речі. Якщо наймач у момент передачі речі в його володіння не переконається у її справності, річ вважається такою, що передана йому в належному стані. Передача наймачем речі у користування іншій особі (піднайом) можлива лише за згодою наймодавця, якщо інше не встановлено договором або законом.

Наймачеві належить право власності на плоди, продукцію, одержані ним у результаті користування річчю, переданою у найм.

За договором підряду одна сторона (підрядник) зобов'язується на свій ризик виконати певну роботу за завданням другої сторони (замовника), а замовник зобов'язується прийняти й оплатити виконану роботу. Договір підряду може укладатися на виготовлення, обробку, переробку, ремонт речі або на виконання іншої роботи з переданням її результату замовнику.

Підрядник зобов'язаний виконати роботу, визначену договором підряду, із свого матеріалу і своїми засобами, якщо інше не встановлено договором. Підрядник відповідає за неналежну якість наданих ним матеріалу і обладнання, а також за надання матеріалу або обладнання, обтяженого правами третіх осіб.

Якщо робота виконується частково або в повному обсязі з матеріалу замовника, підрядник відповідає за неправильне використання цього матеріалу. Підрядник

зобов'язаний надати замовнику звіт про використання матеріалу і повернути його залишок. Якщо робота виконується з матеріалу замовника, у договорі підряду мають бути встановлені норми витрат матеріалу, строки повернення його залишку та основних відходів, з також відповідальність підрядника за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків.

Підрядник відповідає за невиконання або неналежне виконання роботи, спричинене недоліками матеріалу, наданого замовником, якщо не доведе, що ці недоліки не могли бути ним виявлені при належному прийманні матеріалу.

Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження (псування) матеріалу до настання строку здачі підрядником визначеної договором підряду роботи несе сторона, яка надала матеріал, а після настання цього строку — сторона, яка пропустила строк, якщо інше не встановлено договором або законом.

Підрядник зобов'язаний своєчасно попередити замовника:

- 1) про недоброякісність або непридатність матеріалу, одержаного від замовника;
- 2) про те, що додержання вказівок замовника загрожує якості або придатності результату роботи;
- 3) про наявність інших обставин, що не залежать від підрядника, які загрожують якості або придатності результату роботи.

Робота, виконана підрядником, має відповідати умовам договору підряду, а в разі їх відсутності або неповноти — вимогам, що звичайно ставляться до роботи відповідного характеру. Виконана робота має відповідати якості, визначеній у договорі підряду, або вимогам, що звичайно ставляться, на момент передачі її замовнику.

Окремі види зобов'язань.

Крім договірних зобов'язань, законодавство передбачає також недоговірні зобов'язання, що виникають з інших підстав, ніж договір, тобто це може бути правочин, інші юридичні факти чи закон.

Існують такі види недоговірних зобов'язань:

- 1) публічна обіцянка винагороди;
- 2) вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення;
- 3) рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи;
- 4) створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи;
- 5) відшкодування шкоди;
- 6) набуття, збереження майна без достатньої правової підстави.

Особа має право публічно пообіцяти винагороду (нагороду) за передачу їй відповідного результату (передача інформації, знайдення речі, знайдення фізичної особи тощо). Обіцянка винагороди є публічною, якщо вона сповіщена у засобах масової інформації або іншим чином невизначеному колу осіб. У сповіщенні публічної обіцянки винагороди мають бути визначені завдання, строк та місце його виконання, форма і розмір винагороди.

Конкурс (змагання) має право оголосити фізична або юридична особа (засновник конкурсу). Конкурс оголошується публічно через засоби масової інформації. Оголошення про конкурс може бути зроблено й іншим чином. Засновник конкурсу має право запросити до участі в ньому персональних учасників (закритий конкурс).

Переможцем конкурсу є особа, яка досягла найкращого результату. Переможець конкурсу визначається в порядку, встановленому засновником конкурсу. Результати конкурсу оголошуються в тому ж порядку, в якому його було оголошено.

Якщо майновим інтересам іншої особи загрожує небезпека настання невігідних для неї майнових наслідків, особа має право без доручення вчинити дії, спрямовані на їх попередження, усунення або зменшення. Особа, яка вчинила дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, зобов'язана при першій нагоді повідомити її про свої дії. Якщо ці дії будуть схвалені іншою особою, надалі до відносин сторін застосовуються положення про відповідний договір.

Якщо особа, яка розпочала дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, не має можливості повідомити про свої дії цю особу, зобов'язана вжити усіх залежних від неї заходів щодо попередження, усунення або зменшення невігідних майнових наслідків для іншої особи. Особа, яка вчиняє дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, зобов'язана взяти на себе всі обов'язки, пов'язані з вчиненням цих дій, зокрема обов'язки щодо вчинених правочинів.

Шкода, заподіяна особі, яка без відповідних повноважень рятувала здоров'я та життя фізичної особи від реальної загрози для неї, відшкодовується державою в повному обсязі. Шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, яка без відповідних повноважень рятувала від реальної загрози майно іншої особи, що має істотну цінність, відшкодовується державою в повному обсязі.

Шкода, завдана майну особи, яка без відповідних повноважень рятувала від реальної загрози майно іншої особи, яке має істотну цінність, відшкодовується власником (володільцем) цього майна з урахуванням його матеріального становища.

Фізична особа, життя, здоров'ю або майну якої загрожує небезпека, а також юридична особа, майну якої загрожує небезпека, мають право вимагати її усунення від того, хто її створює. У разі неусунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи заінтересована особа має право вимагати:

- 1) вжиття невідкладних заходів щодо усунення загрози;
- 2) відшкодування завданої шкоди;
- 3) заборони діяльності, яка створює загрозу.

Тема 5: Основи сімейного права.

Контроль знань:

Шлюб і сім'я. Акти громадянського стану

1. Правове регулювання шлюбу.
2. Правові відносини між батьками і дітьми.
3. Право власності у сім'ї.
4. Акти громадянського стану (реєстрація народження, смерті, шлюбу, розірвання шлюбу, установлення батьківства, зміни імені, по батькові і прізвища)

Опіка і піклування.

Нерідко неповнолітні діти з різних причин залишаються без опіки батьків. Є і інші категорії громадян, які потребують сторонньої допомоги. У зв'язку з цим законодавство передбачає встановлення відносно таких осіб опіки і піклування.

Опіка і піклування встановлюється для виховання неповнолітніх дітей, які в результаті смерті батьків, позбавлення батьків батьківських прав, хвороби батьків або з інших причин залишилися без батьківського піклування, а також для захисту особистих і майнових прав і інтересів цих дітей. Опіка і піклування встановлюється також для захисту особистих і майнових прав і інтересів деяких категорій повнолітніх осіб.

Опіка встановлюється:

- 1) над неповнолітніми, які не досягли чотирнадцяти років;
- 2) над громадянами, визнаними судом недієздатними унаслідок душевної хвороби або недоумства.

Піклування встановлюється:

- 1) над неповнолітніми у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років;
- 2) над громадянами, визнаними судом обмежено дієздатними унаслідок зловживання спиртними напоями або наркотичними засобами;
- 3) над особами, які за станом здоров'я не можуть самостійно захищати свої права.

Для того, щоб вказані категорії осіб не залишалися без опіки і піклування, на установи і осіб, яким стане відомо про вказані категорії громадян, законодавство України покладає обов'язок негайно повідомити про це органи опіки і піклування.

При отриманні відомостей про неповнолітніх, які залишилися без опіки батьків, вказані органи зобов'язані негайно провести обстеження, і при встановленні факту відсутності опіки батьків вони зобов'язані забезпечити тимчасове влаштування неповнолітніх до вирішення питання про призначення опікуна або піклувальника.

Рішення про встановлення опіки і піклування повинне бути винесено не пізніше за місячний термін з моменту, коли відповідний орган опіки і піклування дізнався про необхідність встановити опіку або піклування.

Опіка і піклування встановлюється органами державної адміністрації районів, виконавчими комітетами міських, сільських і селищних рад. Безпосереднє ведення справ по опіці і опікуванню покладається на відповідні відділи і управління вказаних органів.

Для безпосереднього здійснення опіки і піклування призначається опікун або піклувальник, переважно з осіб, близьких підопічному, або з числа осіб, виділених державою або з числа інших осіб.

Не можуть бути опікунами і піклувальниками особи, які не досягли 18 років, визнані в установленому порядку недієздатними або обмежено дієздатними, позбавлені батьківських прав, а також особи, інтереси яких суперечать інтересам осіб, що підлягають опіці і піклуванню.

Опікуни і піклувальники зобов'язані піклуватися про осіб, які знаходяться у них під опікою і піклуванням, про створення їм необхідних побутових умов і т.п. Опікуни і піклувальники над неповнолітніми мають право і зобов'язані виховувати підопічних, піклуватися про їх здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, готувати їх до праці, захищати їх права і інтереси.

Обов'язки по опіці і піклуванню виконуються безкоштовно.

Дії опікунів і піклувальників можуть бути оскаржені кожною особою, у тому числі і підопічним, до органів опіки і піклування. Опікуни і піклувальники можуть бути звільнені від виконання покладених на них обов'язків, якщо буде встановлено, що

вони не відповідають своєму призначенню або неналежним чином виконують свої обов'язки.

Опіка припиняється:

- 1) після досягнення неповнолітнім 14 років;
- 2) у разі повернення неповнолітніх у віці до 14 років на виховання батькам;
- 3) у разі одужання або значного поліпшення здоров'я особи, яка була визнана недієздатною, і відновлення судом його дієздатності.

В двох останніх випадках опіка припиняється за рішенням органів опіки і опікування.

Піклування припиняється:

- 1) після досягнення підопічним 18 років;
- 2) при вступі до шлюбу неповнолітнього;
- 3) при відміні судом обмеження в дієздатності осіб, які зловживали спиртними напоями або наркотичними засобами;
- 4) якщо відпала причина, що призвела встановлення піклування над особами, які за станом здоров'я не могли самостійно захищати свої права.

В двох останніх випадках опікування припиняється за рішенням органів опіки і піклування.

Опіка і піклування припиняються також в результаті смерті підопічної особи.

Усиновлення, удочеріння.

Усиновлення (удочеріння) є найбільш кращою формою устрою дітей-сиріт і дітей, решти без піклування батьків. Усиновлення - це перехід прав і обов'язків від біологічних батьків (батька) дитину до усиновителям (всиновителя), у якому дитина в правовому плані повністю дорівнює біологічним дітям усиновителя. У цьому, природно, втрачаються повне право й обов'язки рідних (біологічних) батьків дитини.

Багато вчених розглядають усиновлення як форму устрою дітей, решти без піклування батьків, як юридичний акт як і факт, має юридичне значення.

На думку інших, усиновлення є встановлення між усиновителем (його родичами) і всиновленою дитиною (його нащадками) правовідносин (особистих і), аналогічних яка між кривними дітей. Вона також розглядає усиновлення як форму устрою дітей, решти без піклування батьків, як і факт, має юридичне значення.

Під усиновленням розуміється і громадська ставлення, суті якого зводиться до того що, що у сім'ю приймається сторонній дитина із єдиною метою утримання і виховання його своїм рідного сина чи дочки.

У Цивільному процесі справи про усиновлення (удочеріння) ставляться до справ, аналізовані судом гаразд особливого виробництва.

1. *Поняття і значення особливого виробництва*

Особливе виробництво належить до спеціальним (спрощеним) виробництвам захисту порушеного чи оспореного права. На відміну від позовної виробництва, у ньому відсутня суперечка на право, немає матеріально правового вимоги однієї особи до іншого. Однак у справах особливого виробництва може відбутися суперечка факт.

Витоки цього виду судового виробництва можна знайти ще Римському праві. Хоча римські юристи й не вживали терміна «особливе виробництво», крім позовної існувало й зване безспірне судочинство, у якому, як і за особливому виробництві, не підлягала оскарженню домагання на право чи річ.

Багато процесуалісти вважають, що особливе виробництво радянському й російському праві - правонаступник охоронительного дореволюційного виробництва. Водночас

посилаються те що, що Статут громадянського судочинства передбачав розгляд у порядку охоронительного виробництва (книга 4) справи наступних категорій: про виклик спадкоємців померлого обличчя і про охороні його маєтку (розділ 1), про поділ спадщини (розділ 2), про введення володарем нерухомим майном (розділ 3), викуп пологових майн (розділ 4), про посвідченні в безвісному відсутності (розділ 5), проузаконенні дітей (розділ 6) про усиновленні (розділ 7).

Справи, які стосуються особливому виробництву у Росії, різні. Наведений в год. 1 ст. 262 ЦПК перелік таких справ далеко не вичерпаний. Відповідно до год. 2 цієї статті до розгляду гаразд особливого виробництва федеральними законами можна віднести та інші справи.

Перелік справ, аналізованих судом гаразд особливого виробництва, зазнала змін проти раніше які діяли Цивільний процесуальний кодекс РФСР. Це пов'язано з, насамперед, значної новелізацією матеріального права.

Так, п. 4 ст. 26 Цивільного кодексу визначив включення до ЦПК нової категорії справ - про обмеження чи позбавлення неповнолітніх віком від 14 до 18 років права самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією чи інші доходами. Задля реалізації правил ст. 27 Цивільного кодексу введена така категорія справ, як оголошення неповнолітнього повністю дієздатним (емансипація), якби це ні згоди батьків (котрогось із батьків), усиновителів чи попечителя.

Поява окремих норм матеріального права до закону про психіатричну допомогу зумовило наступне включення до ЦПК справ про примусової госпіталізацію у психіатричний стаціонар, і про примусове психіатричному огляді.

Справи особливого виробництва розглядаються і дозволяються судом по загальними правилами громадянського судочинства з урахуванням особливостей, встановлені гол. 28-38 ЦПК.

Справи особливого виробництва порушуються під час подачі заяви, що містить прохання підтвердити ту чи іншу обставина, має юридичне значення, чи підтвердити безспірне право. Заява має відповідати загальним вимогам, встановленим ст. 131 ЦПК. За окремими категоріям справ особливого виробництва до подання пред'являються спеціальні вимоги. Так було в заяву про відновленні втраченого судового виробництва слід вказувати, про яке саме виробництві йдеться, було прийнято судом рішення щодо суті чи виробництво з справі припинялося, яке процесуальне становище обіймав ньому заявник, що ще брав участь у справі у якому процесуальному становищі, і навіть інші відомості, передбачені ст. 314 ЦПК.

У справах особливого виробництва немає позивача і відповідача, третіх осіб, немає позову та інститутів, що з позовної формою захисту права, не можна пред'явити зустрічний позов, укласти мирову угоду. Разом із цим у такі справи може бути відмови від заяви, зміна підстави чи предмета.

Обличчя, котра звернулася до суду, називається заявником. Інші що у справі - зацікавленими особами.

Як зацікавлених осіб залучаються, наприклад, органи записи актів громадського стану,отказавшие внести виправлення чи зміни у вироблену запис (ст. 307 ЦПК), нотаріус чи посадова особа, які здійснили нотаріальне дію чиотказавшие у його скоєнні (ст. 310 ЦПК), органи опіки й піклування (ст. 273 ЦПК). Зацікавлені особи користуються всім обсягом процесуальних прав, передбачених ст. 35 ЦПК.

У справах особливого виробництва заяву, за загальним правилом, то, можливо подано обмеженого кола осіб. Тож з заявою про оголошення неповнолітнього повністю дієздатним вправі звернутися лише сам неповнолітній, який сягнув віку 16 років (год. 1 ст. 287 ЦПК); заяву про примусової госпіталізації або про продовження терміну примусової госпіталізації громадянина, котрий страждає психічний розлад, то, можливо подано представником психіатричного стаціонару (год. 1 ст. 302 ЦПК).

Важлива гарантія правильного розгляду справ особливого виробництва що у них прокурора. З огляду на прямої вказівки на закону його обов'язково жити у випадках, передбачених ст. 273, год. 3 ст. 278, ст. 284, 288, год. 2 ст. 304 ЦПК.

За окремими категоріям справ особливого виробництва встановлено спеціальні правила підсудності. Так, заяву про оголошення неповнолітнього, яке сягнуло 16 років, емансипованим подається до суду з місцеві його проживання (ст. 287 ЦПК). Заява про примусової госпіталізації громадянина в психіатричний стаціонар або про продовження терміну примусової госпіталізації - за місцем розташування психіатричного стаціонару, куди поміщений громадянин (ст. 302 ЦПК).

Як зазначалося, на ділі особливого виробництва відсутня суперечка на право. Якщо за подання заяви чи розгляді справи в самісінький порядку особливого виробництва виникає підвідомчий суду суперечка на право, суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює заявнику та інших зацікавленим особам, що можуть пред'явити позов загальних підставах.

З огляду на ст. 264, 265 ЦПК суди можуть приймати відвідувачів заяви встановити фактів і розглядати їх у порядку особливого виробництва, якщо відповідно до Закону:

- такі факти породжують для заявника юридичні наслідки (виникнення, зміну або припинення особистих або майнові права громадян або організацій);
- встановлення факту не пов'язують із наступним дозволом спору на право, підвідомчого суду;
- заявник немає іншої можливості отримати належні документи, що посвідчують ці факти, або відновити втрачені документи;
- і навіть якщо чинним законодавством не передбачено інший (позасудовий) порядок їх встановлення. [5,С.287]

Перейдемо до аналізу категорії справ, які розглядають у порядку особливого виробництва.

2. Усиновлення (удочеріння) дитини

Справи встановити фактів, мають юридичне значення, є поширеними справами особливого виробництва.

Виникнення, зміну або припинення особистих і прав громадян або організацій залежить від наявності або відсутності юридичних фактів. Дані факти мали бути зацікавленими підтверджені відповідними документами (довідками, записами, актами).

Проте є випадки, коли людина чи іншого факт може бути засвідчено відповідним документом через його втрати, знищення, неможливості відновлення. Для цих випадків передбачено судовий порядок встановлення юридичних фактів.

Встановлення родинних взаємин, факту перебування утримує, факту реєстрації народження, усиновлення (удочеріння), шлюбу, розірвання шлюбу, смерті (п. 1-3 год. 2 ст. 264 ЦПК). Розглядаючи дані справи, суд заслуховує показання свідків, і навіть осіб, що у справі (наприклад, родичів, інших утриманців - у справі встановити

родинних взаємин, встановити утриманства); досліджує письмові докази, представлені заявником, зацікавленими особами.

Справи встановити фактів державної реєстрації речових актів громадського стану необхідно відрізнити від справ про внесення виправлень чи змін - у записи актів громадського стану (п. 9 год. 1 ст. 262 ЦПК), позаяк у зазначеній категорії справ відповідна запис не втрачено, а ній вказані неправильні чи неповні відомості.

Відповідно до гол. 29 (ст. 269-275) ЦПК усиновлення чи удочеріння дитини виробляється судом за заявою осіб (особи), бажаючих усиновити дитину.

Роз'яснення з питань застосування законодавства, яке регулює відносини з усиновлення (удочеренню) дітей, дано у постанові Пленуму Верховного Суду РФ від 20 квітня 2006 р. N 8 «Про застосування судами законодавства під час розгляду справ про усиновлення (удочеріння) дітей». [4,С.9]

Громадяни Російської Федерації, що б усиновити дитину, подають заяву на районний суд з місця проживання чи місцеві перебування усиновлюемого дитини. Що ж до громадян, які живуть поза Російської Федерації, іноземних громадян або осіб без громадянства, бажаючих усиновити дитину - громадянина Російської Федерації, не та заява про усиновлення подається, відповідно, в верховний суд республіки, крайової, обласної суд, суд міста федерального значення, суд автономної області й суд автономного округу за місцем проживання чи місцеві перебування цієї дитини.

З огляду на специфіку справ цієї категорії, форма і змістом такої заяви повинні відповідати як загальним вимогам, які висуваються ст. 131 ЦПК, і спеціальним вимогам ст. 270 ЦПК (вказівку відомостей про усиновителів, дітей, що вони бажають усиновити, їхніх батьків; прохання можливі зміни в актовій записи народження усиновлюваних дітей; вказівку обставин, із якими закон пов'язує можливість бути усиновителем, і підтверджують їх доказів).

У плані підготовки справи про усиновлення до судового розгляду суддя у разі зобов'язує органи опіки й піклування за місцем проживання (перебування) дитини явити у суд висновок про обґрунтованість усиновлення й відповідність його інтересам усиновлюемого.

Суддя має зажадати від органу опіки й піклування акт обстеження умов життя усиновителів та інші необхідних усиновлення документи:

- свідоцтво про народження дитини;
- медичний висновок експертної медичну комісію органу управління охорони здоров'я суб'єкта Російської Федерації про стан, фізичному і розумовий розвитку усиновлюемого;
- згоду дитини усиновлення, коли він досяг віку 10 років;
- згоду усиновлення батьків дитини, якщо воно потрібне згідно із законом;
- інші перелічені в ст. 272 ЦПК документи.

У разі потреби суд може зажадати й інші документи, обов'язкові для рішення питання у тому, чи може заявник бути усиновителем даної дитини. [6,С.308]

Якщо заяву подано громадянином Російської Федерації, постійно котрі живуть поза території Російської Федерації, іноземним громадянином або посадовою особою без громадянства, то заявник зобов'язаний явити у суд висновок про умови життя й можливості бути усиновителем, видане компетентним органом держави, громадянином якого якого є (якщо заявником є обличчя без громадянства - держави, у якому та людина має місце проживання), і навіть дозвіл компетентного органу

відповідного держави, у якого питання імміграцію та натуралізації, на в'їзд і сталий проживання усиновляемого дитини біля цієї держави (год. 2 ст. 271 ЦПК).

Цивільний процесуальний кодекс передбачає обов'язкову особисту участь у розгляді справи:

- самого заявника;
- представника органу опіки й піклування;
- прокурора;
- дитини, яке сягнуло віку 14 років.

Невиконання судом цих вимог є підставою скасування рішення, якщо це привело або могла призвести до неправильного вирішенню питання про усиновлення.

Наявність у заявника представника, належно своїх уповноваженого ведення справи в самісінький суді, не звільняє обличчя (осіб), яка хоче усиновити дитину, обов'язків з'явитися до суду.

Представники у справі цієї категорії вправі без особистої участі довірителя виконувати дії поза стадії судового розгляду, зокрема:

- зібрати навіть уявити необхідні докази;
- давати судді пояснення з суті заяви для підготовки справи до судового розгляду;
- представляти додаткові докази на вимогу судді;
- ставити перед судом питання про надання допомоги у витребування письмових і речові докази.

Під час підготовки справи до судового розгляду суддя обговорює питання про необхідність залучення до участі у справі батьків (батька) усиновляемого дитини, його, представників установи, де знаходиться дитина, що залишилося без піклування батьків, інших зацікавлених осіб, і навіть самої дитини віком від 10 років на здобуття права питання про усиновлення було вирішено з максимальним інтересами дитини.

У цьому під інтересами дитини, що з п. 2 ст. 124 Сімейного кодексу обов'язково мають бути дотримані при усиновленні, слід розуміти забезпечення умов, необхідні його повноцінного фізичного, психічного, духовного і морального розвитку. З іншого боку, при усиновленні має враховуватися етнічне походження дитини, належність до певної релігії, і культурі, рідна мова, можливість забезпечення наступності у вихованні й освіті.

Вирішуючи питання необхідність виклику в судове засідання неповнолітнього доцільно з'ясувати думку з цього приводу органу опіки й з тим, щоб присутність у суді не справила на дитини несприятливого впливу.

Задля більшої охоронюваної законом таємниці усиновлення суд відповідності зі ст. 273 ЦПК розглядає всі справи цієї категорії у зачиненому судовому засіданні, включаючи оголошення рішення. У тих самих цілях що у розгляді справи особи повинні прагнути бути попереджені необхідність збереження таємно стали їм відомими відомостей про усиновлення. З іншого боку, ці фізичні особи виконуються наперед про можливість притягнення до кримінальної відповідальності за розголошення таємниці усиновлення всупереч волі усиновителя у разі, передбачених ст. 155 Кримінального кодексу. Ці дії суду позначаються на протоколі засідання.

Зблизька справ цієї категорії обговорюється питання, чи немає підстав, що виключатимуть для заявника можливість бути усиновителем (ст. 127, 128 Сімейного кодексу).

Вирішуючи питання про допустимості усиновлення у разі слід перевіряти й уміти враховувати:

- моральні й інші особисті риси усиновителя (обставини, що характеризують поведінка заявника на роботі, у побуті, наявність судимості за злочину проти особистості, за корисливі та інші навмисні злочини тощо.);
- стан здоров'я;
- наявність інших які проживають разом із членів сім'ї;
- сформовані у ній взаємовідносини;
- відносини, виниклі між тими особами та дитиною;
- матеріальні і житлові умови життя майбутніх усиновителів.

Зазначені обставини однаково беруться до усиновленні дитини як сторонніми особами, вітчимою, мачухою, і його родичами.

При з'ясуванні питання у тому, нічого очікувати чи стан здоров'я заявника перешкоджати належному здійсненню їм батьківських правий і обов'язків, необхідно пам'ятати, що є перелік захворювань, за наявності яких обличчя неспроможна усиновити дитину, прийняти його передачі під опіку (піклування), взяти у прийомну родину.

Якщо в дитини є батько (батьки), присутність його (їх) згоди - обов'язкова умова усиновлення. Згода батька (батьків) виявляється органом опіки й з дотриманням вимог, переказаних у абз. 2 п. 1 ст. 129 Сімейного кодексу. Вона може бути виражено у суді. Згода усиновлення, дане батьком (батьками) у суді, має зафіксовано в протоколі і підписано ним (ними) особисто, і навіть відбито у рішенні. У цьому необхідно враховувати, що, виходячи з пріоритету прав батьків кожної може - до прийняття рішень - відкликати дану раніше згоду усиновлення, незалежно від мотивів, що спонукали його (їх) зробити це.

Якщо діти, мають батька (батьків), перебувають під опікою (піклуванням), у прийомних сім'ях, виховних, лікувальних, лікувально-профілактичних установах, установах соціального захисту населення Криму і інших аналогічних установах, то письмове згоду усиновлення, дане виходячи з п. 1 ст. 131 Сімейного кодексу опікунами (попечителями), прийомними батьках, керівниками установ, у яких містяться діти, виключає необхідності отримати згоду батька (батьків), крім випадків, передбачених ст. 130 Сімейного кодексу.

Слід пам'ятати, що свою відмову опікуна (попечителя), прийомних батьків або керівників зазначених вище установ дати згоду усиновлення, на відміну відмови батька (батьків), не перешкоджає позитивному вирішенню судом питання про усиновлення, якщо постійно цього вимагають інтереси дитини (п. 2 ст. 124, п. 2 ст. 131 Сімейного кодексу).

Усиновлення здійснюється за відсутності згоди батька (батьків) дитини на випадках, передбачених ст. 130 Сімейного кодексу, якщо:

- невідомі чи визнані судом безвісно відсутніми;
- визнані судом недієздатними;
- позбавлені судом батьківських прав;
- з причин, визнаним судом неповажними, понад шість місяців не мешкають що з дитиною та ухиляються з його виховання та змісту.

Треба враховувати, що якщо в дитини є брати і, решта без піклування батьків, у питаннях них заявником не стоїть питання усиновленні або дітей хочуть усиновити

інші особи, всиновлення відповідність до п. 3 ст. 124 Сімейного кодексу припустиме лише у разі, якщо це відповідає інтересам дитини (наприклад, діти не обізнані з своїм родинним зв'язку, не мешкали і виховувалися спільно, що неспроможні жити і виховуватися разом у стану здоров'я).

Розглянувши заяву, суд приймають рішення, яким або задовольняє прохання усиновителя (усиновителів), або відмовляє у задоволенні.

У резолютивній частині рішення про задоволення прохання необхідно вказати:

- необхідність внести відповідні зміни до актовою запис, зокрема про записи усиновителя (усиновителів) як батька (батьків) у книзі записів народжень;
- про зміну прізвища, імені, по батькові, дати й місця народження дитини;
- про збереження особистих немайнових і прав котрогось із батьківусиновленого чи родичів його померлого батька, коли ці питання було позитивно дозволені судом на прохання заявника або зацікавлених осіб.

За наявності виняткових обставин суд, з год. 1 ст. 212 ЦПК, вправі на прохання заявника звернути рішення до негайному виконанню, вказавши причини (наприклад, потрібно термінова госпіталізація усиновленого щодо курсу і (чи) втручання, і зволікання ставить під загрозу життя і здоров'я дитини).

2.1 Скасування усиновлення

У ЦПК є правило стосовно скасування усиновлення. У цьому слід пам'ятати, що усиновлення скасовується гаразд позовної виробництва. Усиновлення дитини може бути скасоване, якщо усиновителі ухиляються від виконання покладених ними обов'язків батьків, зловживають батьківськими правами, жорстоко звертаються з всиновленою дитиною, є хворими на хронічний алкоголізм чи наркоманією. Згода дитини скасування усиновлення у вище випадках непотрібен (п. 1 ст. 141 Сімейного кодексу).

Суд з п. 2 ст. 141 Сімейного кодексу вправі скасувати усиновлення й на інших підставах (за відсутності винного поведінки усиновителя), коли з обставинам, як залежним, не залежать від усиновителя, не встановилися ділові стосунки, необхідних розвитку та виховання уже дитини.

Скасування усиновлення за загальним правилом можливе тільки до повноліття дитини. Це з тим, що буває після досягнення батьківські правничий та обов'язки припиняються, і, отже, зайвими у скасуванні усиновлення. Проте, оскільки іноді навіть формальне існування родинних взаємин між всиновленою і усиновителем часом стає небажаним для сторін, у виняткових випадках скасування усиновлення то, можливо зроблена і після досягнення дітьми повноліття. Необхідність у такому скасуванні може виникнути, наприклад, вступу колишнього усиновленого і усиновителя в шлюб або заради відновлення правової зв'язок між всиновленою та її батьками. Скасування усиновлення можлива лише за наявності згоди усиновленого, усиновителів і батьківусиновленого. Згода усиновителів необхідно оскільки у іншому разі може відбутися істотне порушення їхніх інтересів. Ці особи, котрі виховали дитини, виявляться неспроможна отримати від нього вміст у разі нуждаемости і непрацевдатності. Згода батьків потрібно тому що за скасування усиновлення може бути відновлена правова зв'язок з-поміж них і дитиною. Скасування усиновлення виробляється без згоди батьківусиновляемого, якщо вони мають батьківських правий чи визнані недіездатними.

Укладання

Підсумовуючи виконану роботу можна сказати що усиновлення (удочеріння) дитини належить до виробництва.

Заява про усиновлення подається в районний суду з місця проживання (перебування) усиновляемого дитини.

Суддя для підготовки справи до судового розгляду зобов'язує органи опіки й піклування за місцем проживання чи місцеві перебування усиновляемого дитини явити у суд висновок про обгрунтованість і відповідність усиновлення інтересам усиновляемого дитини.

Заява про усиновлення у закритому судовому засіданні з обов'язковим участю усиновителів (усиновителя), представника органу опіки й піклування, прокурора, дитини, яке сягнуло віку чотирнадцяти років, а необхідних випадках батьків, інших зацікавлених осіб і самої дитини від десяти до чотирнадцяти років.

Суд, розглянувши заяву про усиновлення, приймають рішення, яким задовольняє прохання усиновителів (усиновителя) про усиновлення дитину чи відмовляє у задоволенні. При задоволенні прохання про усиновлення суд визнає дитини всиновленою конкретними особами (обличчям) і вказує у вирішенні судна всі дані про усиновленого і усиновителів (>усиновителе), необхідних державної реєстрації речових усиновлення органів записи актів громадського стану. Суд, задовольнивши заяву про усиновлення, може відмовити у частині задоволення прохання усиновителів (усиновителя) про запис їхніх як батьків (батька) дитини на записи акта про його народженні, і навіть про зміну дати й місця народження дитини.

При задоволенні заяви про усиновлення правничий та обов'язки усиновителів (усиновителя) і усиновленого дитини встановлюються від часу набрання рішенням судна у чинність закону про усиновлення дитини.

Акти цивільного стану.

Цивільний стан – правове становище конкретної фізичної особи як носія персоніфікованих і належних тільки їй суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. Цивільно-правовий стан фізичної особи – об'єкт правової охорони цивільним та публічним правом.

Цивільно правовий стан фізичної особи моделюється на основі загально правового статусу людини. Він також визначається спеціальним правовим статусом, наприклад державного службовця і конкретизується через індивідуальне правове становище – сукупність належних певній конкретній особі суб'єктивних прав і юридичних обов'язків.

Загальний правовий статус людей зумовлений міжнародними конвенціями про права людини і зобов'язаннями України щодо його забезпечення. В той же час міжнародне і національне законодавство особливо регулює правове становище жінок, що охоплюється гендерною політикою та правове становище дітей. Воно є більш вигідним і захищеним у порівнянні із правовим становищем чоловіків.

Спеціальний правовий статус визначається для певної категорії осіб за їх загальними ознаками: інвалід, ветеран війни тощо. Він може визначатись за професійною ознакою: лікар, державний службовець, міліціонер.

Індивідуалізує фізичну особу її особистий правовий стан: правове становище конкретні правові зв'язки даної особи. Індивідуальний правовий стан конкретизується в актах цивільного стану – діях фізичних осіб чи події, які впливають на виникнення, зміну та припинення прав та обов'язків фізичних осіб та формалізують правове

становище конкретної особи. Відповідно до ст. 49 ЦКУ актами цивільного стану є події та дії, які нерозривно пов'язані з фізичною особою і започатковують, змінюють, доповнюють або припиняють її можливість бути суб'єктом цивільних прав та обов'язків. Відповідно до ст. 1 Закону України “Про органи реєстрації актів громадянського стану” від 24 грудня 1993 р. акти громадянського стану – засвідчені державою факти народження, смерті, одруження, розірвання шлюбу, батьківства, зміни прізвища, імені по батькові. Ці факти підлягають обов'язковій реєстрації з метою охорони особистих немайнових та майнових прав, державних та суспільних інтересів.

Ряд фактів реєструється виключно за ініціативою фізичних осіб.

Таким чином актами цивільного стану є народження фізичної особи, встановлення її походження, набуття громадянства, вихід з громадянства та його втрата, досягнення відповідного віку, надання повної цивільної дієздатності, обмеження цивільної дієздатності, визнання особи недієздатною, шлюб, розірвання шлюбу, усиновлення, зміна імені, інвалідність, смерть тощо.

Державній реєстрації підлягають народження фізичної особи та її походження, громадянство, шлюб, розірвання шлюбу, зміна імені, смерть. Реєстрація актів цивільного стану провадиться відповідно до закону.

Відповідно до ст. 1 ЗУ "Про органи реєстрації актів громадянського стану" від 24 грудня 1993р. акти громадянського стану - це засвідчені державою факти народження, смерті, одруження, розірвання шлюбу, встановлення батьківства, зміни прізвища, імені та по батькові. Цей перелік фактів підлягає обов'язковій реєстрації. Її мета - охорона особистих майнових та немайнових прав, державних і громадських інтересів. Реєстрація має інформаційну мету. З її даними в установленому порядку можуть знайомитися інші особи.

Слід відзначити термінологічну невідповідність ЦКУ де використовується термін “акти цивільного стану” та ЗУ "Про органи реєстрації актів громадянського стану" де використовується термін “акти громадянського стану”. Із введенням ЦКУ в дію всі нормативні акти повинні бути приведені у відповідність до застосовуваної в ньому термінології.

Реєстрація актів цивільного стану покладено як на спеціально створені органи, так і на виконавчі комітети сільських і селищних рад народних депутатів, яким держава делегувала такі повноваження. Відповідно до ст. 2 вказаного вище закону систему органів реєстрації актів громадянського стану становлять: відділи реєстрації актів громадянського стану (РАГС) Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських, районних, районних у містах, міських (міст обласного значення) управлінь юстиції; виконавчі органи сільських, селищних, міських (крім міст обласного значення) рад. Реєстрацію актів громадянського стану громадян України, які проживають за кордоном, проводять відповідні консульські установи та дипломатичні представництва України.

За своєю суттю акти цивільного стану - адміністративні акти, що їх здійснюють компетентні органи, в яких відповідні обставини відображаються і закріплюються офіційними документами. Вони є офіційним доказом зареєстрованих фактів і зберігають це значення доти, поки у встановленому законом порядку їх не буде змінено чи анульовано.

Реєстрація актів цивільного стану не має правоутворюючого значення. Вона лише встановлює, де і коли відбулися певні юридичні факти. Виняток становить тільки реєстрація шлюбу, яку закон кваліфікує як елемент правоутворюючого юридичного складу: без реєстрації, як і без взаємної згоди осіб, що беруть шлюб, шлюбу немає.

Серед актів цивільного стану виділяються такі акти:

1. які зафіксують такі факти, що впливають на правове становище фізичної особи: народження та смерть¹ (визнання померлим), одруження та розірвання шлюбу,
2. усиновлення та встановлення (визнання) батьківства;
3. спрямовані на індивідуалізацію фізичної особи шляхом присвоєння і реєстрації його прізвища, імені та по батькові. На підставі вчинених записів громадянам видається спеціальний документ — свідоцтво. Наприклад до одержання паспорта єдиним документом неповнолітнього є свідоцтво про народження. Перебування у шлюбі свідчить свідоцтво про шлюб. Смерть людини посвідчується свідоцтвом про смерть.

Не є актами цивільного стану інші реєстраційні процедури: реєстрація нерухомості, транспортних засобів, вогнепальної мисливської, спортивної та іншої зброї, реєстрація як суб'єкта підприємництва.

Закон також передбачає можливість відновлення органами реєстрації актів цивільного стану, зокрема втрачених записів за наявності підтверджуючих це документів. Деякі з них можливо встановити у судовому порядку, наприклад факт смерті. Законодавством передбачається також анулювання записів на підставі рішень суду.

У той же час не всі події та факти, які відповідно до закону впливають на правове становище громадянина, підлягають спеціальній реєстрації в органах реєстрації актів громадянського стану. Так, визнання громадянина недієздатним внаслідок душевної хвороби або недоумства істотно впливає на його цивільний стан, але спеціальний запис про цей факт не передбачено. Не реєструється і не відображається у особистих документах, що посвідчують особу визнання її обмежено дієздатним. Це спричиняє складнощі при реалізації передбачених внаслідок обмеження дієздатності наслідків.

Можливі неточності або помилки в записах цивільного стану потребують їх виправлення. Їх за наявності достатніх підстав і за відсутності спору між заінтересованими особами проводять органи РАГСу за місцем проживання заявника. ЗУ "Про органи реєстрації актів громадянського стану" передбачено що зміст актів громадянського стану, а також відмова в реєстрації актів громадянського стану, в тому числі у зміні прізвища, імені та по батькові, внесенні змін, доповнень, виправлень до записів актів громадянського стану, їх поновленні та анулюванні, можуть бути оскаржені до вищестоящего органу та до суду (ст.9).

Тема 6: Основи трудового права.

Студенти повинні знати: Види та терміни робочого часу та часу відпочинку.
Відповідальність за порушення трудової дисципліни. Порядок вирішення трудових спорів.
Загальну характеристику пенсійного забезпечення

в Україні.

Студенти повинні вміти: Орієнтуватись в трудовому законодавстві України.
Визначати робочий час та час відпочинку,
правильно визначати випадки порушення трудової дисципліни.

Контроль знань:

Загальні засади трудового права

1. Предмет, поняття і джерела трудового права.
2. Поняття, порядок укладення та дії колективних договорів.
3. Поняття, сторони та зміст трудового договору.
4. Робочий час і час відпочинку
5. Поняття, класифікація і режим робочого часу.
6. Поняття й види часу відпочинку.
7. Поняття, порядок укладення та дії колективних договорів.

Трудова дисципліна. Матеріальна відповідальність сторін. Трудові спори

1. Трудова дисципліна.
2. Матеріальна відповідальність
3. Порядок відшкодування шкоди, заподіяної працівником і керівник
4. Індивідуальні трудові спори.
5. Колективні трудові спори.
6. Органи, що розглядають трудові спори

Поняття робочого часу та часу відпочинку.

Робочий час — це встановлений законом або на його основі час (неповний робочий час), коли працівник повинен бути на робочому місці й виконувати обумовлену трудову функцію.

Тривалість робочого часу, яку можна поділити на такі види:

- 1) нормальна тривалість робочого часу, що не може перевищувати 40 годин на тиждень (ч. 1 ст. 50 КЗпП України);
- 2) скорочений робочий час, який за тривалістю менше нормального, але з оплатою праці як за нормальну тривалість і має такі особливості: встановлюється лише законом, поширюється тільки на окремі категорії працівників (з урахуванням їх віку, умов та інтенсивності праці, специфіки трудових функцій тощо). Зокрема, для неповнолітніх тривалість робочого часу встановлюється 36 годин на тиждень, а для осіб віком 15—16 років і учнів віком 14—15 років, які працюють, — 24 години на тиждень, для працівників, які працюють у несприятливих умовах (шкідливих, важких), залежно від рівня шкідливого впливу на їхнє здоров'я, і для інших тривалість робочого часу встановлюється 24 години на тиждень.

Має певні особливості й такий вид робочого часу, як неповний робочий час, який менший за нормальний нормований і скорочений. Як правило, неповний робочий час встановлюється як під час прийняття на роботу, так і пізніше. Характерні ознаки цього виду робочого часу:

- 1) як правило, він встановлюється за угодою сторін трудового договору;
- 2) оплата праці здійснюється згідно з нормами виробітку чи залежно від відпрацьованого часу;

- 3) обсяг трудових прав працівників не обмежується;
- 4) може встановлюватись як неповний робочий день і як неповний робочий тиждень;
- 5) для окремих працівників власник зобов'язаний встановити неповний робочий час (це вагітні жінки, а також жінки, які мають дитину віком до 14 років або дитину-інваліда).

Ненормований робочий день — це особливий режим праці. Він встановлюється для окремих категорій працівників (керівників підприємств, структурних підрозділів, юрисконсультів та ін.), коли тривалість їхньої праці не піддається точному обліку, а робота виконується понад нормальну тривалість робочого дня без додаткової оплати й без компенсації відгулом, а лише додатковою відпусткою тривалістю до семи календарних днів.

Нічний робочий час визначається законом з 10 години вечора до 6 години ранку (ст. 55 КЗпП України) і має таку особливість, як заборона залучати до роботи в нічний час вагітних жінок і жінок, які мають дітей до трьох років, осіб, молодших 18 років.

Облік робочого часу повинен здійснювати власник підприємства. Існують такі види обліку робочого часу:

- 1) щоденний, коли працівник має однакову тривалість щоденної роботи;
- 2) щотижневий, коли кожного тижня однаково реалізується тижнева норма робочих годин (наприклад, 40, 24, 6 чи менше);
- 3) підсумковий (місячний, кварталний, річний, але з таким розрахунком, щоб тривалість робочого часу на тиждень не перевищувала 40 годин).

Час відпочинку

Кожен, хто працює, має право на відпочинок (ст. 45 Конституції України 1996 року).

Це право забезпечується різними способами, найголовніші з яких:

- 1) надання днів щотижневого відпочинку;
- 2) щорічна оплачувана відпустка;
- 3) встановлення скороченого робочого дня.

Час відпочинку — частина календарного часу, коли працівник вільний від виконання трудової функції і має право використовувати його за власним розсудом. До видів часу відпочинку належать:

- 1) перерви протягом робочого дня чи зміни;
- 2) щоденний відпочинок між робочими днями (змінami);
- 3) щотижневі вихідні дні;
- 4) щорічні святкові й неробочі дні;
- 5) щорічні відпустки.

Найтривалішою і найпоширенішою є щорічна відпустка, до якої належать:

- 1) основна;
- 2) додаткова за роботу в шкідливих та важких умовах праці та за особливий характер праці;
- 3) інші додаткові, передбачені законодавством.

Основна щорічна відпустка не може тривати менше 24 календарних днів. Надається вона працівникові за відпрацьований робочий рік, який відлічується з дня укладення трудового договору.

Право на основну чи додаткову відпустку в перший рік роботи працівник має після шести місяців безперервної праці на даному підприємстві, а за другий і наступні роки

щорічні відпустки надаються в будь-який час відповідно до графіка черговості надання відпусток.

Трудова дисципліна.

Трудова дисципліна є необхідною умовою будь-якої колективної праці незалежно від її суспільної організації. Тому в широкому розумінні трудова дисципліна включає:

- 1) виробничу дисципліну, тобто дотримання послідовності процесів виробництва (постачання сировини, дотримання умов праці тощо);
- 2) технологічну дисципліну, тобто дотримання технології виготовлення товарів, продукції тощо;
- 3) дисципліну робочого часу, тобто дотримання розпорядку дня, перерв у роботі, відпочинку тощо.

Трудова дисципліна — це сукупність правових норм, що регулюють внутрішній трудовий розпорядок і встановлюють трудові права та обов'язки сторін трудового договору, а також заохочення за успіхи в роботі та відповідальність за умисне невиконання трудових обов'язків.

Головним змістом трудової дисципліни є не тільки виконання правових норм у галузі праці, а й свідоме та творче ставлення до виконуваної роботи, забезпечення високої якості в роботі, раціональне використання робочого часу, прагнення до співробітництва та взаємоповаги.

До порядку застосування дисциплінарного стягнення встановлені такі обов'язкові вимоги:

- 1) виявлення дисциплінарного проступку;
- 2) отримання від порушника письмового пояснення;
- 3) додержання строків накладення дисциплінарного стягнення — один місяць із дня виявлення дисциплінарного проступку і шість місяців із дня його вчинення працівником;
- 4) видання власником наказу чи розпорядження про застосування дисциплінарного стягнення;
- 5) доведення наказу (розпорядження) під розписку до відома працівника.

Особливе місце серед дисциплінарних стягнень належить дисциплінарним звільненням, що застосовуються за такі проступки:

- 1) систематичне порушення трудової дисципліни;
- 2) прогул;
- 3) поява на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння;
- 4) розкрадання за місцем роботи державного або громадського майна.

Матеріальна відповідальність сторін трудового договору.

Трудовий процес — явище багатогранне, його порушення може призвести до матеріальної відповідальності як працівника, так і власника підприємства. Саме це впливає із закону, де записано, що працівники несуть матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну підприємству внаслідок порушення покладених на них трудових обов'язків (ст. 130 КЗпП України). Разом з тим, і другу сторону трудового договору — власника підприємства — закон зобов'язує створювати працівникові умови, необхідні для нормальної роботи і забезпечення повного збереження дорученого йому майна (ст. 131 КЗпП України).

Із сукупності обов'язків сторін трудового договору випливає висновок, що матеріальна відповідальність — це обов'язок працівника відшкодувати в установленому законом порядку і розмірах пряму дійсну шкоду, заподіяну підприємству (установі, організації) його протиправним і умисним невиконанням чи неналежним виконанням своїх трудових обов'язків. Таке визначення має не тільки теоретичне, а й практичне значення.

Як самостійний інститут в особливій частині трудового права матеріальна відповідальність включає:

- 1) своєрідний суб'єкт (лише працівників, які заподіяли шкоду майну підприємства);
- 2) певні підстави та умови (підстави — порушення працівником трудових обов'язків і заподіяння шкоди, а умови — вина, протиправність поведінки і причинний зв'язок);
- 3) певні види й межі відповідальності (види — обмежена, повна і підвищена відповідальність, межі — лише пряма дійсна шкода);
- 4) специфічний порядок покриття (адміністративний порядок у разі обмеженої і судовий — у разі повної та підвищеної матеріальної відповідальності).

Оскільки працівниками можуть бути й неповнолітні громадяни, то їхня трудова праводієздатність не обмежується, а діє в повному обсязі незалежно від того, з якого віку вони уклали трудовий договір — з 14,15 чи 16 років (ст. 188 КЗпП України), бо вони у трудових правовідносинах прирівнюються у правах до повнолітніх, а отже, мають повну трудову праводієздатність і внаслідок заподіяння майнової шкоди підприємству несуть матеріальну відповідальність за нормами трудового законодавства.

Суб'єктом матеріальної відповідальності є також власник або уповноважений ним орган. У цьому разі підприємство обов'язково повинно мати статус юридичної особи (ст. 62 ГК). У разі заподіяння шкоди працівникові підприємство несе перед ним матеріальну відповідальність відповідно до законодавства про працю.

Обмежена матеріальна відповідальність — обов'язок працівника покрити заподіяну шкоду повністю, але не більше встановленої законом межі — його місячного середнього заробітку. Цей вид матеріальної відповідальності застосовується при відсутності повної та підвищеної відповідальності.

Повна матеріальна відповідальність — обов'язок працівника покрити заподіяну шкоду в межах повного розміру, але з урахуванням прямої дійсної шкоди. На відміну від обмеженої, повна матеріальна відповідальність настає лише в безпосередньо визначених законом випадках (ст. 134 КЗпП України).

Правове забезпечення покриття матеріальної шкоди реалізується двома способами:

- 1) добровільним покриттям заподіяної шкоди;
- 2) примусовим стягненням заподіяної шкоди (ч. 5 ст. 130 і ст. 136 КЗпП України).

Добровільний спосіб стосується будь-якого виду матеріальної відповідальності. Примусовий має два різновиди:

- 1) адміністративний порядок покриття шкоди, що застосовується лише в разі обмеженої матеріальної відповідальності з обов'язковим виданням наказу не пізніше двох тижнів із дня виявлення заподіяної шкоди та його виконанням не раніше семи днів із дня повідомлення про це працівникові;
- 2) судовий порядок покриття шкоди, який застосовується у разі незгоди працівника з відрахуванням з його заробітної плати або з розміром такого відрахування; у разі

повної та підвищеної матеріальної відповідальності, якщо сторони не домовились про добровільне відшкодування.

Трудові спори та порядок їх вирішення.

Трудові спори (конфлікти) можуть виникати не тільки між сторонами трудового договору, а й між професійною спілкою чи страйковим комітетом і власником підприємства — їх називають колективними трудовими спорами. З огляду на учасників трудові спори поділяються на індивідуальні — між сторонами трудового договору, і колективні — між профспілковим або страйковим комітетом і власником (адміністрацією) підприємства.

Чинне законодавство України про працю не розкриває поняття «трудові спори». У сфері трудового права трудові спори — це конфлікти між працівником і власником або між працівниками і роботодавцями з приводу застосування законодавства про працю або встановлення чи зміни умов праці, що розглядаються в установленому законом порядку.

Крім зазначеного, поняття трудового спору певною мірою спонукає і до з'ясування причин, через які він може виникнути. Зокрема, зазначення того, що конфлікти між працівником і власником можуть виникати за двох взаємозумовлених обставин: по-перше, у процесі застосування законодавства України про працю і, по-друге, під час встановлення умов праці.

Конкретні ж причини виникнення трудових конфліктів можуть бути:

- 1) об'єктивного характеру (помилки сторін трудового договору, недоліки в культурно-виховній роботі тощо);
- 2) організаційно-правового характеру (нечіткі формулюванні окремих правових норм, прогалини в діючому законодавстві про працю тощо);
- 3) організаційно-господарського характеру (недоліки у проведенні обліку, контролю, у постачанні, фінансуванні та інших господарських справах).

Саме класифікація причин, унаслідок яких може виникнути судовий спір, спонукає до розгляду двох видів індивідуальних трудових спорів, що зумовлюються: застосуванням норм трудового законодавства (позовні спори), встановленням нових або зміною чинних умов праці (непозовні спори).

Трудові спори другого виду (непозовні) виникають:

- 1) з правовідносин у сфері встановлення умов праці між профспілковим органом і власником підприємства (під час укладення колективного договору, введенні норм виробітку тощо);
- 2) з трудових правовідносин між працівником і власником (у разі зміни власником окладу працівникові в межах схем посадових окладів).

Вирішення трудових спорів — процес, тісно пов'язаний з іншими демократичними засадами правової системи України в цілому і трудового права зокрема.

Згідно з чинним законодавством трудові спори вирішуються системою спеціальних органів. Так, індивідуальні трудові спори, ґрунтуючись на положеннях гл. XV КЗпП України, розглядаються:

- 1) комісіями з трудових спорів (КТС);
- 2) районними (міськими) судами;
- 3) вищими органами в порядку підпорядкованості, що встановлюється законодавством.

Серед зазначених первинним обов'язковим органом щодо розгляду трудових спорів на підприємствах, в установах, організаціях є комісія з трудових спорів (КТС).

Другим органом з розгляду трудових спорів є суд, який може бути як другою, так і першою інстанцією, що вирішує трудові спори.

Самостійне значення у вирішенні трудових спорів мають строки, які умовно поділяються на три групи:

- 1) строки звернення до КТС і суду за вирішенням трудового спору;
- 2) строки вирішення;
- 3) строки виконання рішень з трудових спорів.

Класифікація сторін колективного трудового спору (конфлікту) визначається залежно від трьох рівнів:

- 1) виробничого;
- 2) галузевого, територіального;
- 3) національного.

Система органів з розгляду колективних трудових спорів (конфліктів):

- 1) примирна комісія, що створюється з ініціативи однієї сторін;
- 2) трудовий арбітраж — орган, що створюється з ініціатив однієї зі сторін або з ініціативи незалежного посередника. Незалежний посередник — конкретна особа, визначена сторонами з метою сприяння взаємодії між сторонами, проведення спорів тощо (ст. 10 Закону).

Значне місце в Законі приділено страйку — визначенню його поняття, права на страйк, умов його проведення, а також гарантіям працівників тощо (статті 17—28 Закону).

Страйк — тимчасове колективне добровільне припинення роботи (невихід на роботу чи невиконання трудових обов'язків) працівниками підприємства чи структурного підрозділу з метою вирішення колективного трудового спору (конфлікту).

Право соціального захисту.

Соціальне забезпечення як галузь права — це система правових норм, спрямованих на регулювання суспільних відносин з розподілу позабюджетних фондів соціального страхування і перерозподілу частини державного бюджету з метою задоволення потреб фізичних осіб у випадку втрати заробітку чи трудового доходу, несення додаткових витрат на утримання і виховання дітей, підтримку інших членів сім'ї, які потребують догляду, відсутності коштів в обсязі прожиткового мінімуму через об'єктивні соціально значимі причини, а також надання медичної допомоги і соціального обслуговування. Важливими видами соціального забезпечення є пенсії і допомоги.

Пенсійне страхування є невід'ємною складовою частиною загальнообов'язкового державного соціального страхування. Це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання пенсійного забезпечення громадянам у старості, в разі повної, часткової втрати працездатності, втрати годувальника з незалежних від них обставин та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок пенсійних страхових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків роботодавцем, фізичними особами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом. Правовою базою пенсійного страхування є: Конституція України (1996 року), Основи законодавства України „Про загальнообов'язкове державне страхування” (1998 року), Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року”.

Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 9 липня 2003 року, а також інші закони, якими встановлюються умови пенсійного забезпечення, відмінні від загальнообов'язкового державного пенсійного страхування і недержавного пенсійного забезпечення, міжнародні договори з пенсійного забезпечення, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та інші нормативно-правові акти, що стосуються пенсійного забезпечення в Україні. При цьому слід підкреслити, що виключно законами про пенсійне забезпечення визначаються:

- 1) види пенсійного забезпечення;
- 2) умови участі в пенсійній системі чи її рівнях;
- 3) пенсійний вік, при досягненні якого особа має право на отримання пенсійних виплат;
- 4) джерела формування коштів на пенсійне забезпечення;
- 5) умови, норми і порядок пенсійного забезпечення;
- 6) організація та порядок здійснення управління в системі пенсійного забезпечення.

Страхування пенсійне залежить від багатьох чинників і перш за все від страхового стажу працівника. Страховий стаж - це період (строк), протягом якого особа підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню і за який щомісяця сплачені страхові внески в сумі не меншій, ніж мінімальний страховий внесок. Обчислюється страховий стаж у місяцях територіальним органом Пенсійного фонду на підставі документів і в порядку, визначеному законодавством.

Страхування пенсійне реалізується завдяки чіткій системі, що складається з трьох рівнів. Перший рівень — це Солідарна система загальнообов'язкового пенсійного страхування, яка базується на засадах солідарності і субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду на умовах і в порядку, передбачених законом. Другий рівень — це Накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах і в порядку, передбачених законом. Третій рівень - це система Недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах і в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення.

уб'єктами Солідарної системи є:

- 1) застраховані особи, члени їх сімей та інші особи, визначені законом;
- 2) страхувальники;
- 3) Пенсійний фонд;
- 4) уповноважений банк;
- 5) підприємства, установи, організації, що здійснюють виплату і доставку пенсій.

Суб'єктами Накопичувальної системи пенсійного забезпечення є:

- 1) підприємства, установи, організації та фізичні особи, що здійснюють перерахування коштів до системи накопичувального пенсійного забезпечення;
- 2) Накопичувальний фонд;
- 3) недержавні пенсійні фонди, юридичні особи, що здійснюють адміністративне управління Накопичувальним фондом та недержавними пенсійними фондами та управління їх пенсійними активами;

- 4) зберігач;
- 5) страхові організації.

Солідарна система страхування передбачає пенсійне забезпечення таких видів:

- 1) за віком;
- 2) за інвалідністю;
- 3) у зв'язку з втратою годувальника.

Нове законодавство про пенсійне страхування чітко визначає два види пенсійного забезпечення:

- 1) пенсійні виплати;
- 2) соціальні послуги.

До пенсійних виплат у солідарній системі за рахунок коштів Пенсійного фонду належать:

- 1) пенсії за віком;
- 2) пенсії за інвалідністю;
- 3) пенсії у зв'язку з втратою годувальника.

За рахунок коштів Накопичувального фонду здійснюються такі пенсійні виплати, як:

- 1) довічна пенсія з установленим періодом;
- 2) довічна обумовлена пенсія;
- 3) довічна пенсія подружжя;
- 4) одноразова виплата.

Допомога — це грошова виплата (одноразова чи періодична), що призначається окремим категоріям громадян у порядку і в розмірах, передбачених законодавством.

Тема 7. Основи кримінального права.

Студенти повинні знати: Правові підстави відповідальності неповнолітніх.

Підстави для звільнення від кримінального покарання.

Студенти повинні вміти: Правильно характеризувати діяльність осіб, які здійснюють злочини. Розрізняти злочин від адміністративного правопорушення.

Використовувати кримінальне законодавство для вирішення практичних ситуацій.

Контроль знань:

1. Поняття, принципи і джерела кримінального права.
2. Поняття, ознаки й склад злочину.
3. Покарання та його види.
4. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх осіб?
5. Який статус мають неповнолітні особи згідно кримінального законодавства?
6. Види звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності?
8. Які види покарань можуть бути застосовані до неповнолітніх осіб згідно кримінального законодавства?

Відповідальність неповнолітніх.

Кримінальна відповідальність - це один з видів юридичної відповідальності. Вона є відповідальністю ретроспективною, тобто відповідною реакцією держави на вчинене в

минулому порушення права. Її можна визначити як право держави обмежувати права і свободи людини. Кримінальна відповідальність характеризується тим, що:

- 1) органи правосуддя мають визнати особу винною у вчиненні злочину, як наслідок — цю особу примушують виконувати негативну правову роль у суспільстві й державі;
- 2) державна оцінка вчиненого злочину має вираження в осуді злочинця та його діяння в обвинувальному вирокі суду;
- 3) вид і міра обмежень особистого (наприклад, позбавлення волі), майнового (наприклад, стягнення штрафу) або іншого характеру (наприклад, позбавлення права обіймати певні посади) обирається за встановленими межами відповідальності за вчинений злочин;
- 4) особа відповідає тільки за реальне вчинення злочину, за який встановлена відповідальність у кримінальному законі.

Кримінальна відповідальність — це особлива правова роль особи (власне її обов'язок) при вчиненні злочину отримати державний осуд, а також обмеження особистого, майнового чи іншого характеру, що визначається обвинувальним вирокі суду.

Ніхто не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за один злочин більше одного разу. Це положення відповідає ч. 1 ст. 61 Конституції України.

Неповнолітні за кримінальним законом отримують особливий правовий статус. По-перше, кримінальній відповідальності підлягають ті неповнолітні, яким до вчинення злочину виповнилося шістьнадцять років. По-друге, у віці від чотирнадцяти до шістьнадцяти років підлягають кримінальній відповідальності не всі особи, що вчинили злочини, а лише ті, які вчинили найнебезпечніші злочини:

- 1) проти життя і здоров'я особи - умисне вбивство (статті 115- 117 КК), умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121), умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (ст. 122);
- 2) проти статевої свободи й статевої недоторканості особи — зґвалтування (ст. 152), насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом (ст. 153);
- 3) проти основ національної безпеки, зокрема, посягання на державного чи громадського діяча (ст. 112), диверсію (ст. 113);
- 4) проти волі, честі й гідності особи. Наприклад захоплення заручників (ст. 147);
- 5) проти власності — крадіжку (ст. 185), пограбування (ст. 186), розбій (ст. 187), вимагання (ст. 189), умисне знищення або пошкодження майна (ч. 2 ст. 194);
- 6) проти громадської безпеки — бандитизм (ст. 257), терористичний акт (ст. 258);
- 7) дії, передбачені частинами 1 і 3 ст. 262 з викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем у складі організованої групи чи вимагання цих предметів поєднане з насильством, небезпечним для життя;
- 8) проти безпеки руху та експлуатації транспорту — пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів (ст. 277), угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна (ст. 278), незаконне заволодіння транспортним засобом (частини 2 і 3 ст. 289);
- 9) проти громадського порядку й моральності — хуліганство (ст. 296);
- 10) злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів — викрадення, привласнення, вимагання наркотичних

засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем;

11) злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян — посягання на життя державного чи громадського діяча, працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348), погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу, пов'язані із заподіянням йому або близьким родичам тяжкого тілесного ушкодження (ч. 3 ст. 345), погрозу або насильство щодо державного чи громадського діяча, що призвело до спричинення йому тяжких тілесних ушкоджень (ч. 3 ст. 346), небезпечні дії (підпал, вибух тощо), що спрямовані на знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу (ч. 2 ст. 347), захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника (ст. 349), умисне нанесення побоїв або заподіяння легкого чи середньої тяжкості тілесного ушкодження, тяжкого тілесного ушкодження службовій особі або громадянину, який виконує громадський обов'язок, або їхнім близьким (частини 2 і 3 ст. 350), умисне знищення або пошкодження майна службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом (ч. 2 ст. 252);

12) злочини проти правосуддя, зокрема посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя, захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги (статті 379, 400), погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного, захисника чи представника особи (частини 2 і 3 ст. 377, частини 2 і 3 ст. 398), умисне знищення шляхом підпалу, вибуху або іншим загально-небезпечним способом майна судді, народного засідателя чи присяжного, захисника чи представника особи (ч. 2 ст. 378, частини 2 та 3 ст. 399);

13) злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку — посягання на життя представника іноземної держави (ст. 443).

Санкції за їх вчинення є досить диференційованими, зокрема серед злочинів, що належать до середньої тяжкості, санкції складають від 2 до 5 років, серед тяжких злочинів вони є досить великими і коливаються у межах від 5 до 10 років, особливо тяжких злочинів — від 10 років позбавлення волі.

Підстави для звільнення від кримінального покарання.

Вчинення злочину в неповнолітньому віці є обставиною, що пом'якшує покарання. Ця норма кримінального права свідчить про намір законодавця пом'якшити відповідальність неповнолітніх порівняно з дорослими правопорушниками. До неповнолітніх, які вчинили злочин поряд із загальними підставами кримінальної відповідальності, передбачено певні особливості кримінальної відповідальності та покарання. Усі ці особливості вміщені в окремому розділі Кримінального кодексу України і стосуються:

- 1) звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності (ст. 97, ч. 2 ст. 106);
- 2) видів і призначення покарання (статті 98—103);
- 3) звільнення від покарання та його відбування (статті 104—107);
- 4) погашення і зняття судимості (ст. 108).

У КК України передбачено два види звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності:

- 1) звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ст. 97);
- 2) звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 106).

До примусових заходів виховного характеру належать:

- 1) застереження;
- 2) обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього;
- 3) передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, або під нагляд педагогічного чи трудового колективу . за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання;
- 4) покладення на неповнолітнього, який досяг 15-річного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків;
- 5) направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує трьох років.

Звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строку давності. Стаття 106 КК України передбачає особливості звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строку давності притягнення до такої відповідальності. Загальні підстави застосування інституту давності притягнення до кримінальної відповідальності передбачені в ст. 49 (закінчення передбачених законом строків після вчинення злочинів і до набрання вироком законної сили, невчинення під час цих строків нового злочину, відсутність ухилення від слідства або суду).

Застосовуючи давність, суд повинен врахувати всі особливості щодо неповнолітніх. У КК України (ч. 2 ст. 106) передбачено такі строки давності:

- 1) два роки — у разі вчинення злочину невеликої тяжкості;
- 2) п'ять років — у разі вчинення злочину середньої тяжкості;
- 3) сім років — у разі вчинення особливо тяжкого злочину.

У Кримінальному кодексі України наведено вичерпний перелік тих покарань, що можуть бути застосовані до неповнолітнього, а саме:

- 1) штраф (ст. 99) — встановлюється в межах до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і застосовується тільки до неповнолітніх, що мають самостійний дохід, власні кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення;
- 2) громадські роботи (ч. 1 ст. 100) — на строк від 11 до 20 годин, полягають у виконанні робіт у вільний від навчання чи основної роботи час тривалістю не більше двох годин на день;
- 3) виправні роботи (ч. 2 ст. 100) — на строк від двох місяців до одного року з відрахуванням у дохід держави в межах від п'яти до десяти відсотків заробітку;
- 4) арешт (ст. 101) — тримання в умовах ізоляції на строк від 15 до 45 діб;
- 5) позбавлення волі на певний строк (ст. 102) — призначається на строк не більше 10 років, а за особливо тяжкий злочин — на строк до 15 років. При цьому позбавлення волі не може бути призначене неповнолітньому, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості.

Залежно від тяжкості злочину, за який засуджено неповнолітнього, позбавлення волі може бути призначене (ч. 3 ст. 102):

- 1) за вчинений повторно злочин невеликої тяжкості — на строк не більше двох років;
- 2) за злочин середньої тяжкості — на строк не більше чотирьох років;
- 3) за тяжкий злочин — на строк не більше семи років;
- 4) за особливо тяжкий злочин — на строк не більше десяти років;
- 5) за особливо тяжкий злочин, поєднаний з умисним позбавленням життя людини, — на строк до 15 років.

Неповнолітні, засуджені до позбавлення волі, відбувають його у спеціальних виховних установах, максимально для них пристосованих.

Особливим є порядок призначення покарання неповнолітнім. Суд, призначаючи покарання неповнолітньому, повинен враховувати умови його життя і виховання, вплив дорослих, рівень розвитку та інші особливості особи неповнолітнього.

Судова практика йде частіше шляхом застосування до неповнолітніх пільгових інститутів кримінального права, наприклад призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК).

Література

1. Правознавство. Підручник для 10 класу. О.Д. Наровлянський. - К.: Грамота, 2010. – 233 с.
2. Правознавство. 11 клас: профільний рівень. Підручник. Наровлянський О.Д. - К.: Грамота, 2011. — 392 с.
3. Пометун О. І., Ремех Т. О. Правознавство. Практичний курс : підручник для 9 кл. /О.І.Пометун, Т. О. Ремех. – К. : Літера ЛТД, 2009. – 192 с.
4. Правознавство / С.Б. Гавриш, В.Л. Сутковський, Т.М. Філіпенкон. – К.: Генеза, 2010. – 416 с.
5. Ратушняк С. П. Правознавство. Академічний рівень. 10 клас [Електронний ресурс] : підручник / С. П. Ратушняк. - Вид. 2-е, перероб. і доп.. - Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2012. - 288 с.
6. Килимник І. І. Правознавство : навч. посіб. [Електронний ресурс] / І. І. Килимник, Т. А. Коляда, А. В. Науменко ; Міністерство освіти і науки України. - Харків : ХНУМГ, 2014. - 308 с.

ТЕСТИ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ З ПРАВОЗНАВСТВА

Завдання мають по чотири варіанти відповідей. Оберіть лише одну правильну, або найкращу відповідь і позначте її у бланку відповідей.

1. Укажіть найголовнішу з усіх видів влади:

- А) духовна влада;
- Б) політична влада;
- В) влада народу;
- Г) державна влада;

2. Виберіть з наведеного переліку форму правління

- А) тоталітаризм;
- Б) демократія;
- В) конференція;
- Г) монархія.

3. Позначте територіальний устрій

- А) імперія;
- Б) республіка;
- В) монархія;
- Г) авторитаризм.

4. Виберіть з наведеного переліку нормативний акт:

- А) інкорпорація;
- Б) звичаї;
- В) декрет;
- Г) прецедент.

5. Визначте спосіб прийняття громадянами України рішення з важливих питань загальнонаціонального значення:

- А) референдум;
- Б) вибори;
- В) голосування;
- Г) плебісцит.

6. Вкажіть, що входить до складу правопорушення:

- А) караність;
- Б) протиправне діяння;
- В) об'єкт;
- Г) суспільна небезпека.

7. Визначте функцію держави за її впливом на суспільне життя:

- А) спеціальна;
- Б) тимчасова;
- В) економічна;
- Г) основна.

8. Укажіть офіційний письмовий документ, який встановлює, змінює чи скасовує правові норми:

- А) нормативний акт;
- Б) індивідуальний акт;
- В) державний акт; Г) офіційний акт.

У завданнях виберіть і позначте необхідну кількість правильних відповідей

9. Виберіть з переліку види політичного режиму (чотири правильні відповіді):

- А) демократія;
- Б) конфедерація;
- В) тоталітаризм;
- Г) авторитаризм;
- Д) фашизм;
- Е) республіка.

10. Укажіть ознаки, за якими відрізняють парламентську республіку від президентської:

- А) наявність посади прем'єр - міністра;
- Б) наявність посади президента;
- В) обсяг повноважень президента;
- Г) джерело формувань складу уряду;

Д) суб'єкт контролю над діяльністю уряду;

Е) порядок виборів президента.

11. Прочитайте визначення і назвіть поняття:

«Форма політичного режиму, яка означає можливість народу брати безпосередню участь у реалізації державної влади і формуванні державних органів»

Відповідь:

12. Прочитайте визначення і назвіть поняття:

«Письмовий документ державного органу, який відповідно до своїх повноважень самостійно встановлює певні юридичні норми»

Відповідь:

Завдання потребують розгорнутої відповіді у довільній формі. Викладайте основні положення, розкривайте характерні риси, наслідки у логічній послідовності. Використовуйте правові терміни і поняття, зробіть висновки та узагальнення.

13. Порівняйте парламентську і президентську республіку.

14. Порівняйте вибори та референдум.

Критерії оцінювання

За виконання завдань Ви можете одержати:

- За завдання 1-8 – 0 або 1 бал;
- За завдання 9-10 – 1 бал за кожну правильну відповідь;
- За завдання 11-12 – 0 або 1 бал за кожну правильну відповідь;
- За завдання 13-14 – 8 балів.

5 балів - оцінка «3»

10 балів – оцінка «4»

11 – 20 балів оцінка «5»

I рівень складності (5 питань - 5 балів)

1. Назвіть поняття що відповідає наведеному визначенню :

... – це політична організація суспільства, що має владні повноваження з управління територіально-організованим населенням з метою здійснення загальносоціальних справ.

2. Які основні елементи норми права?

А. загальна і особлива, Б. гіпотеза, диспозиція і санкція, В. правило та виняток, Г. теза, аргумент, висновок.

3. За типом політичного режиму держави поділяють на ...

А) монархії та республіки;

Б) унітарні і складні держави;

В) демократичні, авторитарні, тоталітарні.

4. Законодавча, судова і виконавча влада – це складові (гілки) ...

А) політичної влади; Б) економічної влади; В) державної влади.

5. Хто визнається суб'єктом правопорушення ?

А. Повнолітня фізична особа. Б. Осудна та дієздатна особа, яка скоїла правопорушення.

В. Особа віком від 14 років. Г. Осудна фізична особа.

II рівень складності (3 питання - 5 балів)

1. Встановіть відповідність.

Парламентська республіка	1) наявність посади прем'єр-міністра, якого призначає парламент;
	2) чіткий розподіл сфер впливу владних структур і визначення терміну їхніх повноважень;
	3) президент призначає уряд, який є політично відповідальним перед ним;
	4) підзвітність уряду парламентові;
	5) президент має право вето щодо актів парламенту;
	6) затвердження парламентом нормативних актів президента;
Президентська республіка	7) відповідальність посадових осіб, що реалізується через відкликання та відставку;
	8) президент за певних обставин може розпустити парламент;
	9) підзвітність уряду президентові;
	10) президент зобов'язаний діяти лише за згодою уряду.

2. Складіть схему „Форми державного правління”.

3. Яким теоріям походження держави і права відповідають наведені твердження Назвіть найбільш відомих авторів цих теорій.

А) держава – це результат історичного розвитку сім'ї, абсолютна влада монарха є продовженням влади батька в сім'ї.

Б) держава виникає внаслідок угоди між людьми на певному етапі розвитку, частину своїх прав громадяни віддають виборним представникам;

В) держава виникає разом із появою класів, одна група володіє засобами виробництва – має все, в руках інших немає нічого

III рівень складності (2 питання = 5 балів)

1. Складіть таблицю „Ознаки держави” за схемою :

ОЗНАКИ ДЕРЖАВИ	ЗМІСТ ОЗНАК ДЕРЖАВИ

2. Розв'яжіть юридичну задачу. Охарактеризуйте даний злочин. Чи понесуть відповідальність дані особи? Чому? Визначте складові злочину. (Об'єкт, суб'єкт, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона)

Під час перерви учні 10 класу вийшли на шкільне подвір'я і почали грати у сніжки. Один із школярів, почав кидати сніжки на дах школи. Одна із сніжок потрапила у вікно, в результаті чого було розбито скло і його уламком поранено школярку

IV рівень складності (1 питання – 5 балів)

1. Виконайте проблемне завдання :

Проаналізуйте, чи можна в повній мірі віднести сучасну Україну до числа правових держав.

Критерії оцінювання

За виконання завдань Ви можете одержати:

- За завдання першого рівня складності 0 або 5 балів;
- За завдання другого рівня складності 0 або 5 балів
- За завдання третього рівня складності 0 або 5 балів
- За завдання четвертого рівня складності 0 або 5 балів

I рівень складності (5 питань – 5 балів)

1. Назвіть поняття що відповідає наведеному визначенню :

... – це верховенство державної влади всередині держави та незалежність ззовні

2. За формою правління держави поділяються на ...

- А) монархії та республіки;
- Б) унітарні і складні держави;
- В) демократичні, авторитарні, тоталітарні.

3. Чи завжди існувала держава ?

- А) так
- Б) ні

4. Складна держава, до якої входять суверенна держава-метрополія і підвладні їй несuverенні держави-колонії, має назву ...

- А) федерація
- Б) імперія
- В) конфедерація

5. Основні напрями діяльності держави, що відображають суть і соціальне призначення державного управління суспільством, -

- А) функції держави;
- Б) механізм держави;
- В) ознаки держави.

II рівень складності (4 питання – 5 балів)

1. Встановіть відповідність.

1. Держава —	А) вид публічної політичної влади, що здійснюється державою та її органами, здатність держави підпорядковувати своїй волі поведінку людей та діяльність об'єднань, що знаходяться на її території.
2. Державний апарат –	

3. Державна влада –	Б) цілісна система законодавчих, виконавчих, судових та контрольно-наглядових органів держави.
	В) політична організація суспільства, що має владні повноваження з управління територіально-організованим населенням з метою здійснення загальносоціальних справ.

2. Складіть схему „Форми державного устрою”.

3. Яким теоріям походження держави і права відповідають наведені твердження

Назвіть найбільш відомих авторів цих теорій.

А) пізнати природу держави неможливо, оскільки вона має божественне походження. З цього випливає вимога покірності і покора усіх перед державною владою;

Б) держава формується в результаті завоювання одних племен іншими. З метою їх утримання у покорі створюються поліція, армія, суд, закони;

В) з часом в людей виникає потреба у підпорядкуванні вождям, старійшинам, найсильнішим, найбагатшим тощо, тобто держава – це організація, створена яскравими (визначними, не такими як усі) особами для організації та управління суспільством

4. Розв’яжіть юридичну задачу. Охарактеризуйте даний злочин. Чи понесуть відповідальність дані особи? Чому? Визначте складові злочину. (Об’єкт, суб’єкт, об’єктивна сторона, суб’єктивна сторона)

16 річний Яковенко і 13річний Дмитренко , повертаючись з дискотеки , розбили скло та проникли до магазину «Алло». Вони вкрали декілька мобільних телефонів. У цей час спрацювала сигналізація, і вони були затримані міліцією.

III рівень складності (3 питання – 5 балів)

1. Складіть таблицю „Функції держави” за схемою :

ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ	СФЕРИ ВПЛИВУ		
	ЕКОНОМІЧНА	ПОЛІТИЧНА	ГУМАНІТАРНА
ВНУТРІШНІ			
ЗОВНІШНІ			

2. Установіть відповідність між поняттям та його визначенням.

Здатність особи нести юридичну відповідальність за вчинене правопорушення .

Точне своєчасне і неухильне додержання встановлених соціальними нормами правил поведінки.

Система юридичних норм, що регулює певну групу однорідних відносин у рамках галузі права.

Закріплена у законодавстві й забезпечена державою можливість суб’єкта мати права і обов’язки

А. Дисципліна. Б. Деліктоздатність В. Інститут права. Г. Правоздатність Д. Правова норма

3.Прочитайте уривки із статей Конституції та законів України. Про які ознаки держави йдеться ?

А) „Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України;

Б) „В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй”;

В) „Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості покладаються на Збройні Сили України” ;

Г) „Усі громадяни щорічно подають до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про свій майновий стан та доходи за минулий рік у порядку, встановленому законом”;

Г) “Народ України – єдине джерело державної влади у республіці”.

IV рівень складності (1 питання – 5 балів)

1. Виконайте проблемне завдання :

Проаналізуйте переваги і можливі недоліки організації державної влади за парламентської та президентської республіки.

Критерії оцінювання

За виконання завдань Ви можете одержати:

- За завдання першого рівня складності 0 або 5 балів;
- За завдання другого рівня складності 0 або 5 балів
- За завдання третього рівня складності 0 або 5 балів
- За завдання четвертого рівня складності 0 або 5 балів

9 балів - оцінка «3»

10 - 14 балів – оцінка «4»

15 – 20 балів оцінка «5”